

UNIVERZITA JANA AMOSA KOMENSKÉHO PRAHA

Bakalárske kombinované štúdium

2010 – 2013

BAKALÁRSKA PRÁCA

Klaudia Antusová

**Vplyv rodinnej výchovy na vývin osobnosti dieťaťa
a voľba povolania**

Praha 2013

Vedúca bakalárskej práce: PaedDr. Eva Frýdková, Ph. D.

JAN AMOS KOMENSKÝ UNIVERSITY PRAGUE

Bachelor Combined Studies
2010 – 2013

BACHELOR THESIS

Klaudia Antusová

**The impact of parenting on the development of child's
personality and career**

PRAGUE 2013

The Work Supervisor: PaedDr. Eva Frýdková, PhD.

Prehlásenie

Prehlasujem, že predložená bakalárska práca je mojim pôvodným autorským dielom, ktoré som vypracovala samostatne. Ktorúkoľvek použitú literatúru a ďalšie zdroje, z ktorých som čerpala pri jej spracovaní, v práci riadne citujem a je uvedená v zozname použitej literatúre.

Súhlasím s prezenčným sprístupnením svojej práce v univerzitnej knižnici.

V Prahe dňa 15. marca 2013

Kludia Antusová

PodĎakovanie

Chcela by som týmto smerom poĎakovať najmä svojej vedúcej bakalárskej práce PaedDr. Eve Frýdkovej, Ph. D., za jej ochotu a odborné rady pri spracovaní danej problematiky. Zároveň Ďakujem aj knižnici v Leviciach, konkrétne oddeleniu výpožičiek, za ich ochotu spolupracovať so mnou za celé tie dlhé mesiace, a aj tým, ktorý mi boli akýmkoľvek spôsobom nápomocný pri písaní bakalárskej práce *„Vplyv rodinnej výchovy na vývin osobnosti dieťaťa a voľba povolania.“*

Anotácia

ANTUSOVÁ, Klaudia: *Vplyv rodinnej výchovy na vývin osobnosti dieťaťa a voľba povolania.* (bakalárska práca) Univerzita Jana Amosa Komenského Praha, študijný program: Špeciálna pedagogika – vychovávateľstvo;
Školiteľ: PaedDr. Eva Frýdková PhD.

Už názov bakalárskej práce prezrádza všetky kľúčové slová, o ktorých chcem podať čo najväčšie množstvo informácií. Tému práce som si zvolila sama preto, že je stále aktuálna. Človek od narodenia nežije v spoločnosti sám, väčšinu svojho života prežíva vo vzťahu s rodinou a so svojimi blízkymi vo svojom okolí. Základnou bunkou spoločnosti je práve „rodina“, ktorá ako prvotný faktor vplýva na výchovu a osobnosť dieťaťa. Ďalej v práci poukazujem aj na faktory, ktoré ovplyvňujú profesijné smerovanie dieťaťa, a to čo ho ovplyvňuje pri výbere svojej profesie, uvádzam výsledky prieskumu zameraného na žiakov základných škôl a venujem sa analýze sociálnych, ekonomických a ďalších faktorov pri voľbe budúceho povolania.

Kľúčové slová: rodina, podmienky rodiny, funkcie a typy rodiny, vplyv členov na výchovu v rodine, faktory ovplyvňujúce voľbu povolania

Annotation

ANTUSOVÁ, *Kludia*: ***The Impact of Parenting on the Development of Child's Personality and Choice of Profession.***

(Thesis) Comenius University, Prague, Studyprogram: Special Pedagogy

Supervisor: Ed.D. Eva Frýdková PhD.

Even the title of thesis reveals all keywords about which I want to give as much information as possible. The topic of the work was chosen by me and the reason for it is that it is still current. Man has not lived since his birth in society by himself/ herself, he/she spends most of his/her life experiences in relationship to the family and beloved ones around them. The basic unit of society is precisely a "family" which, as a primary factor, affects the education and personality of a child. Furthermore, I also show the factors affecting the professional orientation of a child, and what influences the choice of his/her profession. I present the results of research aimed at primary school pupils and I devoted myself to the analysis of social, economic and other factors in a choice of the future profession.

Keywords: family, conditions the family, functions and types of family, the influence of upbringing in the family, factors influencing career choice

Obsah

Úvod.....	8
-----------	---

TEORETICKÁ ČASŤ

1.Rodina.....	9
----------------------	----------

1.1. Definícia rodiny.....	11
----------------------------	----

1.2. Funkcie a typy rodín.....	13
--------------------------------	----

1.3. Podmienky rodinného prostredia.....	20
--	----

1.4. Vplyv rodiny na dieťa.....	24
---------------------------------	----

2.Voľba povolania.....	28
-------------------------------	-----------

2.1. Faktory a predpoklady ovplyvňujúce voľbu povolania.....	30
--	----

2.2. Systém pomáhajúci pri voľbe povolania.....	34
---	----

EMPIRICKÁ ČASŤ

3. Cieľ práce prieskumu, použité metódy	37
--	-----------

3.1. Miesto a predmet empirického prieskumu.....	38
--	----

3.2. Spôsob spracovania.....	38
------------------------------	----

3.3. Výsledky spracovania prieskumu.....	39
--	----

ZÁVER.....	52
-------------------	-----------

Zoznam bibliografických odkazov.....	53
---	-----------

Zoznam príloh.....	57
---------------------------	-----------

Úvod

Po narodení dieťaťa sa rodina stáva prvým a veľmi významným spoločenstvom. Je predurčená pre jeho osobný rozvoj a socializáciu v dnešnej spoločnosti. Rodina u dieťaťa vytvára hodnotovú orientáciu, postoje a predstavuje model medziľudských vzťahov. Dieťa z rodiny preberá sociálne zručnosti, ktoré sú dôležité pre jeho dospelý život. Rodina nepredstavuje iba zázemie, ale poskytuje dieťaťu ochranu pred nástrahami života. Rodiny, v ktorých dieťa vyrastá, môžu byť rôzne. Ak je rodina stabilná, dieťaťu pripravuje láskyplné a pokojné prostredie, na základe toho mu zaisťuje pevné zázemie a dieťa tak získava pocit životnej istoty. Rodina predstavuje pre takéto dieťa útočisko na celý život. Pre súčasnú rodinu je typické, že sa nachádza v kríze. Neplní svoje základné funkcie a stráca tak na význame. V tomto ohľade je tu viditeľný trend vzrastajúceho počtu neúplných rodín. Neúplná rodina sa v poslednej dobe stáva novým typom rodinného spolužitia. Spoločnosť tento postupný vývoj nevníma ako niečo neobvyklé. Tým sa existencia týchto rodín pre spoločnosť stáva prirodzenou, cez to že predstavuje negatívne dôsledky pre dieťa v tejto rodine. Sú tu isté odlišnosti vo výchove dieťaťa. Vychovávajúci rodič má sťažené podmienky pre zvládnutie týchto okolností. Už názov bakalárskej práce naznačuje všetky kľúčové slová, o ktorých chceme podať čo najširšie množstvo informácií a rozobrať ich čo najpodrobnejšie. Táto téma je stále aktuálna a veľmi dôležitá pre výchovu novej generácie. Cieľom práce bolo poukázať na rodinu, ktorá ako prvotný faktor formuje osobnosť dieťaťa, kde dieťa kopíruje všetky formy správania otca, matky a ostatných členov rodiny, a taktiež svojho rodinného prostredia. V druhej časti práce sme poukázali na vplyv rodiny, ktoré ovplyvnili rozhodovanie pri voľbe profesijného smerovania, čiže pri voľbe povolania, či niekto žiakov základných škôl ovplyvnil pri ich rozhodovaní a výbere školy a zároveň ich povolania, ďalej či pri výbere vyhládali nejakú pomoc kariérového poradenstva. V práci uvádzam výsledky prieskumu zameraného na študentov základných škôl regiónu, okrese Levice.

1. RODINA

"Rodina môže človeku pomôcť, ale taktiež ho môže úplne zlikvidovať. Najhoršie je, že si nikto nemôže vybrať, kam sa narodí. "(Vágnerová)

Keď sa povie slovo rodina, väčšina z nás si predstaví otca, matku, a samozrejme ich deti. V závislosti od toho, či už máme vlastnú rodinu, alebo sme ešte stále pod jednou strechou s našimi rodičmi, a zamýšľame sa nad našou rolou v rámci rodiny a pocitmi, ktoré nám spolunažívanie s našimi najbližšími prináša. Občas sú to radosti, smiech, či pokoj, inokedy zas napätie, slzy, či smútok. Toto všetko k rodine patrí a závisí už len na tom ako sa k rodine postavia predovšetkým dvaja dospelí, ktorí ju zakladali, či tieto pocity budú skôr pozitívne, a aké intenzívne budú.

Rodina je ľudským fenoménom. Je konštelácia jedincov na základe, ako biologickej potreby, tak aj kultúry ľudskej society. Tento prvok ľudskej civilizácie je len veľmi ťažké zreteľne a presne vymedziť. Lévi-Strauss ho chápe ako: "... viac menej trvalé a spoločensky schválené spojenie muža, ženy a ich detí." Táto definícia je však len opisná. Ak chceme vystihnúť aj funkčnú stránku fenoménu rodina, najlepšie snád vyhovuje definícia Pláňavovej: Rodina je "štruktúrovaný celok (systém), ktorého zmyslom, účelom a náplňou je utvárať relatívne bezpečný, stabilný priestor a prostredie pre zdieľanie, reprodukciu a produkciu života ľudí." (Kraus, Poláčková, 2001, str 78)

Rodina je však základná jednotka, v ktorej sa deti majú učiť láske, porozumeniu, zodpovednosti, vzťahom a tento cieľ sa nedá dosiahnuť náhradným spôsobom - prostredníctvom počítača, televízie či kamarátov. Tým, že prakticky „delegujú“ výchovu svojich detí na tvorcov programov komerčných televízií, tvorcov počítačových hier a na rovesníkov, ktorí zväčša nemajú dostatočné skúsenosti, nezriedka sa stane, že výchova naberie nesprávny smer, často aj nezvratným spôsobom. Pritom asi málokto rodič chce, aby jeho dieťa vychovávala televízia, internet alebo počítačové hry, dokonca si uvedomujú množstvo nástrah, ktoré na ich deti prostredníctvom týchto médií číhajú. Medzi laickou i odbornou verejnosťou prevláda názor, že investícia do vlastných detí nie je nikdy zbytočná. Myslíme si, že ak dobre vychováme svoje dieťa, táto snaha sa

vráti nielen nám, ale bude to zároveň prínos pre celú spoločnosť. To, že sa reprodukcia obyvateľstva uskutočňuje práve v rodine vyplýva z toho, že iba rodina môže poskytovať najlepšie a najvhodnejšie podmienky pre ďalší život dieťaťa. Veď, kto by mal dať dieťaťu viac opateru a lásky ako tí, ktorí mu dali život! I v prírode sa stretávame s tým, že mláďa je pod ochranou rodičov, pokiaľ sa nestane samostatné. Dieťa našu opateru, lásku a nehu potrebuje najdlhšie. Rodinný súlad, vzájomná úcta, spokojné, živé a optimistické rodinné prostredie poskytujú dieťaťu vhodné príklady, podľa ktorých si utvára vzťah k práci, k iným ľuďom, kde si osvojuje rešpektovanie práv, záujmov a potrieb iných ľudí a získava zmysel pre kolektívne spolunažívanie. Osobný príklad je stále ta najlepšia, ale najťažšia výchovná metóda. Pokiaľ sa rodičia dieťaťu nevenujú, nezaujímajú sa o to, čo robí, ako sa učí, aké má záujmy a dieťa nemá nikoho na koho sa môže obrátiť, stáva sa uzavretejšie a neprístupné. To sa samozrejme odrazí v jeho postojoch, správaní, charaktere a vzťahu k ostatným. Takýto jedinec bez taktu a ohľaduplnosti i s nadpriemernými schopnosťami, nikdy nemôže dosiahnuť také postavenie a úroveň ako človek s pevným a kľudným rodinným zázemím a mravnými zásadami.

Rodina plní úlohu hlavného a najdôležitejšieho vychovávateľa svojich členov. Rodičov často nazývame prvými učiteľmi svojich detí. Výchova v rannom veku do značnej miery ovplyvňuje formovanie postojov dieťaťa k rodine, vzdelaniu, zdraviu i využívaniu voľného času. Tieto postoje si uchováva človek zväčša po celý život. Na jednej strane vychováva mladších členov pre život v domácnosti, v spoločenstve i v celej spoločnosti a na strane druhej tým, že vytvára atmosféru rodinného tepla a porozumenia, stáva sa útočiskom pred tlakom požiadaviek spoločnosti (Kozierová, Erbová, Olivierová, 2004, s. 684 – 685). Veľakrát neboli sobášne uzatvárané z lásky, ale dôvodom bolo spájanie majetkov. To zaisťovalo rodine vysoký sociálny status. Výnimkou neboli sobášne mladých ľudí z rovnakých sociálnych vrstiev. Autorita rodu, dobrá povest' rodiny a náboženstvo vylučovali možnosť rozvodu či rozchodu partnerov. Rozvod mnohokrát nebol ani právne možný, a ak bol, potom ľudia o tejto možnosti nevedeli a nemali ani predstavu ako postupovať. Neskôr s rozvojom industrializácie dochádza ku kríze viac generačnej rodiny, pretože mladá produktívna rodina sa sťahuje do miest za prácou.

Týmto dochádza k uvoľneniu pút a nachádzanie partnerov mimo pravidlá veľkej rodiny je nutnosťou. Je tu viac nezávislosti a tým viac možností k voľbe partnera. Chýba tu zviazanosť s náboženskou morálkou a drobnohľad veľkej rodiny. Súčasná rodina je rodinou nukleárnou, dvojgeneračná a väčšinou manželská. Funguje ako súkromný priestor, kde hrá veľkú úlohu vzájomná empatia a poskytovanie citovej opory. Typické pre súčasnú rodinu je vymanenie sa z pút tradície, zvykov a profesijného predurčenia a tým pádom zodpovednosť je na každom jedincovi, ako si sám poradí v živote. Jedinec sa dnes stáva teda svojbytnou osobnosťou. Tento trend nesie aj svoje riziká, ktoré sa môžu prejaviť ako bezohľadnosť a zahľadenosť do seba na úkor druhých.

Preto rodinu považuje človek za samozrejmu súčasť života, predstavuje pre neho prvý kontakt so svetom, univerzálny vzor pre život, malé laboratórium citového, sociálneho, kultúrneho a morálneho života a prvú učebňu medziľudských vzťahov. V rodine si človek uspokojuje svoje citové potreby, prežíva vzťahy blízkosti, učí sa mať rád a komunikovať s ľuďmi. Preto je rodina pre človeka až taká dôležitá, že ju nedokáže plnohodnotne nahradiť žiadna sociálna inštitúcia.

1.1. Definícia rodiny

Každý odborník podľa zamerania svojej špecializácie vníma rodinu odlišne a vzhľadom k tomu nachádzame v literatúre veľa rôznych definícií. Na základe tejto skutočnosti tu uvádzame niekoľko definícií v rôznych rovinách. Rodina predstavuje primárne prostredie pre život dieťaťa. Nielen že ovplyvňuje jeho vývoj, ale tiež sa odráža v jeho vlastnostiach, črtách a v jeho jednaní. Rodina je považovaná za základ spoločnosti.

"V rodine prebieha tzv. primárna socializácia - realizuje sa v nej prvý kontakt dieťaťa so spoločnosťou a kultúrou. Rodina tým, ako s dieťaťom jedná, aké k nemu zaujíma postoje, akú vytvára oporu pre jeho vývoj, akými citmi ho zahŕňa, ako mu sprostredkováva zvládanie základných vzorcov sociokultúrneho správania a myslenia. A vďaka nim dieťa rozvíja svoje vzťahy k sebe samému, druhým ľuďom, širšiemu sociálnemu okoliu, k veciam a úlohám." (Helus, 2007, s 135) Rodina je prvou spoločenskou skupinou, do ktorej sa rodíme. Úplne bez pochyby má nezastupiteľnú

úlohu v socializačnom procese každého jedinca. Rodinné prostredie plní významnú úlohu vo vývoji a výchove dieťaťa. Podieľa sa na formovaní základných rysov osobnosti už od raného detstva. Rodina pre dieťa predstavuje vzorovú spoločnosť, v ktorej si osvojuje prvé medziľudské vzťahy, komunikačné zručnosti, návyky a základné vzorce správania. Ak sa má dieťa vyvíjať v zdravú osobnosť, je potrebné aby vyrastalo v stálom, láskyplnom a harmonickom prostredí. "Dobrý domov je jednou z podmienok šťastného detstva." (Matějček in Mühlbacher, 2008, s 175)

Rodina samozrejme nemala vždy podobu, v akej ju poznáme dnes, ale predchádzala vývojom s rôznymi obmenami. Štruktúru rodiny, jej funkcie i vzťahy v rodine ovplyvňovali spoločenské zmeny, alebo historický zrod rodiny bol špecifický aj vzhľadom k územi, geografickým a klimatickým podmienkam. V posledných desaťročiach prešla európska rodina významným vývojom. V 20. storočí dochádza vo väčšine krajín k rozsiahlym zmenám v usporiadaní rodín. Klesá význam rozšírených rodín a iných príbuzenských skupín. (Giddens, 1997) Často je táto skutočnosť považovaná za príčinu súčasného úbytku spoločenských zábran a za príčinu častého porušovania zákona a poriadku. V časech, kedy boli deti vychovávané v prostredí širšej rodiny a známeho sveta susedov a priateľov, boli omnoho viac vystavované tlakom smerom k sociálnej konformite, ako je tomu teraz. Pretože v bezprostrednom okolí sa poznal každý a bolo pravdepodobné, že ak sa dopustí nejakej neplechy, budú poznané. (Fontana, 2003)

Základnými procesmi vývoja rodiny sú:

- **demokratizácia** rodinných vzťahov – tradičné, patriarchálne rodinné vzťahy, založené na autorite muža a podriadenosti detí rodičom sa menia na vzťahy moderné, rovnoprávne z hľadiska pohlavného i generačného;
- **individualizácia** rodinných vzťahov – je charakterizovaná postupným prechodom od vzťahov daných pôvodom človeka ku vzťahom volených, na základe slobodného výberu jednotlivca;
- **dynamizácia** rodiny – rodina sa stáva viac prístupnejšou, otvorenou, adaptabilnejšou na zmeny, ktoré sú výsledkom vývoja spoločnosti aj individuálneho vývoja človeka;
- **pluralizácia** rodinných štruktúr a foriem – je vyvolaný vyššie uvedeným procesmi,

znamená utváranie komplikovanejších rodinných vzťahov a formovanie väčšieho počtu rodinných štruktúr, riadiacich sa novými, vlastnými vzormi správania (Kasanová, 2008, s. 42-45).

Každá rodina je sociálny systém, ktorý má svoje kultúrne hodnoty, špecifickú funkciu, štruktúru a prechádza cez rôzne vývojové štádia. Sociálny systém je skupina ľudí, ktorí sa podieľajú na spoločnej charakteristike a sú vzájomne závislí jeden od druhého (Hanzlíková et al, 2006, s.173). Človek považuje rodinu za samozrejmu súčasť svojho života. Predstavuje pre neho prvý kontakt so svetom, univerzálny vzor pre život, malé laboratórium citového, sociálneho, kultúrneho a morálneho života a prvú učebňu medziľudských vzťahov. V rodine si človek uspokojuje svoje citové potreby, prežíva vzťahy blízkosti, učí sa mať rád a komunikovať s ľuďmi. Preto je rodina pre človeka až taká dôležitá, že ju nedokáže plnohodnotne nahradiť žiadna sociálna inštitúcia.

1.2. Funkcie a typy rodín

V tejto podkapitole sa budeme snažiť vymedziť jednotlivé funkcie a typy rodín na základe kategorizácie autorov Helus, Dúnovský, Laca, Levická, Kasanová, Emmerová a taktiež podmienky rodiny (demografické, ekonomické, kultúrne). Na rodinu môžeme nazerať z rôznych hľadísk, každý vedný odbor ju definuje z pohľadu svojej perspektívy a zamerania. V jednom sa však môžeme zhodnúť. Rodina je jediné miesto, v ktorom človek môže nájsť útočisko v priebehu svojej životnej dráhy a vývoja. Nesmieme ale zabudnúť na to, že dôležitou podmienkou je skutočnosť, aby rodina plnila svoje funkcie a poskytovala jedincovi zdravé, podnetné a pozitívne prostredie, a aby sa členovia rodiny vzájomne akceptovali. Dovolím si tvrdiť, že takúto rodinu možno považovať za silný a podporujúci pilier života človeka, ktorý tvorí základ pre jeho ďalšie životné smerovanie.

„Rodina zůstává i na počátku nového století nepostrádatelnou a těžko nahraditelnou institucí i pro dospělého člověka, natož pro dítě. Je nezastupitelná při předávání hodnot z generaci na generaci, funguje jako nevyzpytnější socializační činitel.“

(Kraus, 2008, s. 79).

Rodina plní v živote detí mnohé psychologické funkcie, z ktorých niektoré súvisia s konkrétnym vekom detí, iné majú trvalú platnosť. Už od narodenia potrebuje každá ľudská bytosť pevné puto so svojimi rodičmi, aby bol jej telesný a duševný vývoj normálny a úplný. Jeho súčasťou je aj priamy a pravidelný fyzický kontakt ako prameň citových prejavov vo forme pohladení či bozkov. (Peltová, 1995). Ak dieťa vyrastá v tvorivom prostredí, získa zaujímavé podnety, ktoré ho v živote budú ovplyvňovať. Ako najstaršia základná spoločenská skupina je najtesnejšie spojená najrôznejšími vzťahmi a to navonok aj vo vnútri – funkciami a činnosťami zabezpečujúcimi potreby svojich členov a spoločnosti a spoločnosti ako celku. Rodina celou svojou históriou prechádza neustálymi zmenami, čo do veľkosti, významu i začlenenia do spoločnosti. Základ rodiny tvoria manželia spolu s deťmi, teda nukleárna rodina. Za rodinu je považovaný i mononukleárny typ rodiny, prípadne rozvedeného partnera s dieťaťom, či deťmi, taktiež manželov alebo osoby, ktoré majú dieťa v náhradnej starostlivosti. Adekvátne adaptácia na meniace sa podmienky vo vnútri systému, ale aj vo vonkajšom prostredí, čo pomáha pri prekonávaní kríz. Tým sa rodina stáva funkčným systémom. Napriek všetkým krízam, ktorými rodina v minulosti aj teraz prechádza, tvorí základ spoločnosti a plní svoje základné funkcie, ktorými sú podľa Helusa:

- 1) Uspokojuje biologické (jedlo, pohyb) a psychické potreby dieťaťa, medzi ktoré patrí pocit istoty, dostatok kladných podnetov a lásky.
- 2) napĺňa potreby dieťaťa niekam patriť, je mu miestom porozumenie, domova a bezpečí.
- 3) začleňuje dieťa do spoločnosti a uspokojuje jeho potreby sociálneho styku cez širšiu rodinu a svojich priateľov.
- 4) Je mu vzorom samostatné osobnosti, rokovania s druhými a medziľudských vzťahů.
- 5) Útvary v dieťati vedomie zodpovednosti a ohľaduplnosti k druhým i k sebe samému.
- 6) Zaisťuje výchovu, dáva dieťaťu normy a hranice. (HELUS, 2007)

Ďalej porovnáme funkcie rodín od iných autorov.

- **Biologicko–reprodukčná** - zahŕňa vzájomné erotické uspokojovanie medzi manželmi a biologickú reprodukciu spoločnosti prostredníctvom rodiny. Má zabezpečovať udržanie života už počatím a po rodením nového človeka. Niekedy sa označuje ako sexuálna funkcia, naznačujúc súčasne oddelenie sexuálnych aktivít „pre radosť“ od sexuálnych aktivít „pre reprodukciu“. V podstate tu vzťah muža a ženy nachádza svoj vlastný zmysel. Táto funkcia sa môže uplatniť mimo rodinu, v rodine však naberá svoj plný význam: nejde len o to priviesť na svet dieťa, ale tiež mu hlavne zabezpečiť potrebné podmienky života a ďalší normálny vývoj. (Dúnovský, 1999). Súčasťou biologicky-reprodukčnej funkcie rodiny je aj celková starostlivosť o členov rodiny – to je zabezpečenie potravy, starostlivosť o zdravie rodiny. (Levická, 2004)

- **Ekonomická funkcia** - je chápaná v zmysle materiálneho zabezpečenia rodiny. Spočíva vo finančných príjmoch zárobkovo činných členov rodiny a vo vybavenosti domácnosti materiálnymi potrebami, v zabezpečovaní každodenného chodu domácnosti a v uspokojovaní základných biologických potrieb (bývanie, stravovanie, spánok, obliekanie, hygiena a pod..)

- **Emocionálna funkcia** - emocionálna funkcia v rodine je viazaná na plne rozvinutého človeka, zodpovedného, pre ktorého citový vzťah nie je ničím chvíľkovým, ale trvalou bázou istoty a citovým zázemím pre všetkých jej členov. Emocionalita sa tak stáva najdôležitejším faktorom rodiny. I keď v poslednom období, aspoň v niektorých kruhoch, vstupujú v tomto smere opäť faktory hmotnej povahy. (Dúnovský, 1999). V rodine, ktorej členovia k sebe prechovávajú silné emočné väzby, je dostatok pokoja a istoty pre všetkých jej členov. Milujúci rodičia aj súrodenci si poskytujú navzájom lásku aj potrebnú starostlivosť, čo ovplyvňuje ich psychické a fyzické zdravie. (Levická, 2004). Čiže zhrniem to: pod touto funkciou rozumieme uspokojovanie základných emocionálnych potrieb lásky, bezpečia, ochrany, spolupatričnosti, sebaúcty a i., vyjadruje potrebu citových vzťahov medzi manželmi navzájom, medzi rodičmi, deťmi a medzi súrodencami.

- **Socializačno-výchovná funkcia** - „Výchovná funkcia rodiny je zámerné pôsobenie na mladého človeka v zmysle plnenia najvšeobecnejšieho cieľa výchovy – formovania

všestrannej rozvinutej osobnosti. V širšom chápaní ide o pôsobenie starších rodinných príslušníkov na mladších bez toho, aby si to uvedomili. Je to akési kopírovanie, určitá prirodzená interakcia, ktorá sa prenáša do vedomia formujúcej sa generácie.“ (Laca, 2010).

- **Odpočinková a regeneračná funkcia** – rodina poskytuje svojim členom priestor pre aktívny oddych a umožňuje regeneráciu ich telesných i psychických síl. Spoločnosť očakáva od rodiny, že vytvorí príjemné, teplé ovzdušie, do ktorého sa každý jej člen rád vracia a nachádza v nej uspokojovanie záujmov, oddýchne si, získa nové sily pre plnenie povinností v škole, na pracovisku (Kasanová, 2008, s.63 – 64, Hroncová, Emmerová, 2004).

V priebehu vývoja spoločnosti sa funkcie rodiny ako základnej spoločenskej bunky interpretovali rozlične. Vždy sa kládol dôraz na oblasť medziľudských vzťahov a s tým súvisia aj zmeny v poslaní rodiny z hľadiska jej tradičných funkcií. Na dieťa majú, v rámci rodinného prostredia, najväčší vplyv rodičia, súrodenci, starí rodičia, ostatní príbuzní a známi. Rodina vplýva na dieťa buď priamo – cieľavedomou a sústavnou výchovou, alebo nepriamo – prostredníctvom konkrétnej atmosféry prostredia, v ktorom dieťa žije. Rodičia sú pre dieťa vzorom konania a správania, preto je dôležité, ako sa správajú k sebe a deťom, svojim rodičom, príbuzným, známym, no tiež to, akú majú kultúru vo všeobecnosti. Z tejto pôdy dieťa čerpá ľudskú, mravnú, psychologickú a kultúrnu výživu, čo mu umožňuje rásť. Dieťa sa však môže stať nezávislým, môže sa naučiť čeliť životu, môže odísť z rodinného prostredia len vtedy, keď si je isté, že to prostredie tu ostáva navždy a že sa doň bude môcť vrátiť, kedy chce a keď to bude musieť alebo chcieť urobiť. Musí to byť prostredie, na ktoré sa môže slepo spoľahnúť. Pre dieťa v čase dospievania niet horšieho, ako cítiť odkrytý chrbát v obave, že sa jeho rodina rozpadne alebo ho opustí a za ním ostane prázdnota. To znamená, že na rodičoch spočíva veľká zodpovednosť. Vzťah, ktorý jestvuje medzi nimi, je prvoradým zdrojom stálosti a bezpečnosti detí. Preto si musia nájsť čas sa spoločne pohovárať, zjednotiť rozdielne postoje a nevynášať nezhodujúce sa výroky, aby rástli vo vzájomnej „afektívnej zrelosti“ ktorá je súhrnom mnohých darov: veľkodušnosti, znášanlivosti, prispôsobivosti, pochopenia, rozumnosti, atď. Deti sa naučia správať ako muži a ženy,

keď to odpozorujú od svojich rodičov. Od nich si osvojujú aj vzťahy, ktoré jestvujú medzi pohlaviami.

„Základné puto, ktoré má jestvovať medzi jednotlivými členmi rodiny, je puto lásky. Iné putá, puto právne, ekonomické, ba i pokrvné, sú nepodstatné, nezávažné. Dieťa cíti rodinu tam, kde cíti prítomnosť pravej a vzájomnej lásky. Nevie, čo si antropológovia, psychoanalytici, sociológovia alebo právnici myslia o skupine osôb, ktoré sa majú rady a majú ho rady. No veľmi dobre vie, že medzi týmito osobami jestvuje láska, náklonnosť a že do nej patrí aj ono. Toto ovzdušie podporuje život takej rodiny, akú chápe dieťa a my“ (Ferrero, 1998. s. 17).

Nie všetky rodiny, s ktorými sa stretávame, sú stabilné a funkčné. Rodiny problémové majú plnenie svojich funkcií sťažené rodinnými problémami, snažia sa však, aby sa detí dotkli čo najmenej. Dysfunkčné rodiny však nemôžu plniť svoju funkciu alebo svojím konaním deti dokonca ohrozujú. Literatúra nám ponúka rôzne typológie rodín. V tejto časti sa budeme snažiť vymedziť jednotlivé typy rodín na základe kategorizácie autora Z. Helusa. V každom type rodiny sa snažíme poukázať nielen na jej zloženie, ale hlavne na to aké má vlastnosti a možný vplyv na jej členov. Pozrime sa preto podrobnejšie na najbežnejšie typy problémových, zaťažovaných rodín, o ktorých hovorí Helus (2007):

Nezrelá rodina: Títo mladí rodičia majú spravidla ešte nevyjasnené životné plány a postoje. Starostlivosť o dieťa je zaväzujúca, vyžadujúca zodpovednosť, s ktorou často ešte nie sú zvyknutí zaobchádzať. Môže tak medzi nimi dochádzať ku konfliktom a nestabilným vzťahom, čo pôsobí nepriaznivo na rozvoj dieťaťa. Niekedy títo rodičia z nedostatku skúseností ani nevedia, čo ich dieťa potrebuje a čo by mu mali poskytnúť.

Pretiažená rodina: Jednoducho povedané ide o rodinu, ktorej niečo "prerástlo cez hlavu". Môže ísť o konflikty medzi manželmi, príbuznými alebo o problémy v zamestnaní, ktoré do rodiny zasahujú. Ďalšie dôvody môžu byť starosti s vážnou chorobou niekoho v rodine, narodení ďalšieho dieťaťa, ekonomické problémy alebo citové strádania z dôvodu úmrtia v rodine či rozvode. Obdobie záťaže na rodinu býva spravidla dočasne.

Ambiciózna rodina: Problémom tohto typu rodiny je, že rodičia hľadajú seberealizáciu

na úkor rozvoja osobnosti ich dieťaťa. Rodičia, ktorých hodnoty sú kariéra a úspešnosť v zamestnaní, dosiahnutie vysokej úrovne materiálneho zabezpečenie a cestovanie, sa snaží dávať svojim deťom to najlepšie podľa ich predstáv. Deti (často rozmaznané prebytkom) sú rovnako stále nespokojné, lebo sa im nedostáva základných citových potrieb. Chýba im láska, pozornosť a čas, kedy by ich niekto počúval. Rodičia sú presvedčení, že ich deťom nemôže nič chýbať a opak popierajú.

Perfekcionistická rodina: Od dieťaťa sa v tejto rodine hodne očakáva a tiež veľa vyžaduje. Často je nútené podávať nadštandardný výkon v škole či v športoch (aj keď tomu jeho schopnosti a reálne možnosti nezodpovedajú) a to ho dlhodobo zaťažuje. Má strach zo zlyhania a to sa odráža na jeho sebadôvere.

Autoritárska rodina: Jedná sa o rodinu, kde prevládajú príkazy a zákazy a vyžaduje sa slepá poslušnosť. Dieťa nemá priestor sa samostatne rozhodovať, niest zodpovednosť a správať sa spontánne. Takéto rodinné pomery vedú buď k rezignácii dieťaťa, ktoré stráca záujem o čokoľvek, alebo k agresívnemu správaniu a postavenie sa do opozície voči akejkolvek autorite.

Rozmaznávajúca rodina: Snažia sa dieťaťu dať, "čo mu na očiach vidia", vyhovieť všetkým jeho želaniam. Rodičia sa domnievajú, že tým poskytujú dieťaťu bezpečné zázemie. Deti z takýchto rodín nie sú zvyknutí mať zodpovednosť za svoje konanie, stavať sa k povinnostiam celom a vynakladať úsilie, keď chcú niečo dosiahnuť. Veľakrát si nevedia priznať svoju chybu alebo dať za pravdu druhým.

Nadmerné liberálne a improvizujúca rodina: Jedná sa o rodinu, ktorá nedáva dieťaťu žiadne hranice ani pravidlá. Dieťaťu chýba pravidelnosť a nadmiera voľnosti má negatívny vplyv na jeho rozvoj. Dieťa sa nenaučí pravidelnosti, plnenie povinností, môže byť lenivé a tiahne k asociálnym skupinám. Rodičia obhajujú svoju výchovu dôverou v dieťa a preferencie liberálnej atmosféry v rodine, kde sa dieťa môže slobodne rozvíjať.

Odkladajúca rodina: Rodiny, ktoré prežívajú nejakú krízu, dávajú svoje dieťa veľmi často "na starosť" niekomu inému. Či sú to starí rodičia, tety alebo známi. Pri nadmernom zverovaní dieťaťa do starostlivosti druhých dochádza tiež k citovému zaťaženiu či utrpeniu dieťaťa. Môže mať pocit, že o nich nikto nestojí, že nie je nikoho.

Disociovaná rodina: U tohoto typu rodiny môžu byť vážne narušené vzťahy s druhými alebo vzťahy medzi členmi rodiny. Pri narušení vonkajších vzťahov ide buď o formu izolovanosti od druhých, alebo o konfliktnosť rodiny. Takéto rodinné prostredie v deťoch vyvoláva strach z okolitého sveta a vďaka obmedzeným kontaktom zobrazuje skreslený pohľad na vonkajší život. Vnútorne vzťahy v rodine môže rušiť vzájomná izolovanosť, nezáujem o ostatných členov a ľahostajnosť. Alebo ide o konflikty vo vnútri rodiny, kde je neustále napätie a atmosféra nedôvery. U dieťaťa môžu tieto konflikty vyvolať až neurotické poruchy.

Súčasná rodina; dnes hovoríme o rodine nukleárnej, ktorú tvorí len niekoľko málo ľudí. Dnešná rodina je postavená na vzájomných vzťahoch, citovej blízkosti a starosti jedného o druhého. Hovoríme o individualizácii rodiny. Skoršie veľké, tradičné, viac generačné rodiny stáli predovšetkým na udržanie spoločného majetku (statku či remesla) na rozdiel od súčasnej rodiny intímne vzťahovej. A tak by sme sa mohli inšpirovať vtedajšiu pevnosť rodinných vzťahov, prirodzené sklony v rodine a širokom príbuzenstve vzájomne si pomáhať, učiť sa vychádzať s druhými a utvárať vzťahy naprieč generáciami. Tradičná rodina bola veľmi prísna, zato súčasná rodina založená na demokracii má často liberálny postoj vo výchove.

Premeny rodiny a problémy súčasnej rodiny. Obdobie po druhej svetovej vojne, keď všetky ostatné istoty zlyhali, je charakterizované vysokým rešpektom k rodine a stúpa nielen jej hodnota, ale aj pôrodnosť. Deti sú "šťastím do rodiny" a s iným náhľadom na dieťa sa menia aj pedagogické názory. Po tzv. baby boomu však prichádza zlom, kedy ľudia už netúžia po rodine ako po jedinej istote. Otvárajú sa im nové možnosti uplatnenia, stúpajú nároky na bývanie a tiež žena stále častejšie buduje kariéru. Deti sa po novom stretávajú s rozvodmi, novými partnermi svojich rodičov a nevlastnými súrodencami. Tento fenomén nazývame krízou rodiny. V súčasnosti rodina ďalej plní svoju funkciu, ale pre mnoho ľudí je len jednou z možností, ako žiť vo vzťahu s druhými. Medzi hlavné problémy súčasných rodín patrí rozvodovosť, rastúci počet rodín bez otca a nedostatok priamych skúseností detí s hodnotami rodinného zväzku. Deti dnes vyrastajú v oveľa premenlivejšom svete, ako tomu bolo predtým. Toto prostredie je viac nestabilné a tiež vyžaduje riešenie problému zaťažujúcich ich emočné

prežívanie. Niekedy chýbajú priame skúsenosti s tradičnými pevnými rodinnými zväzkami. Často dieťaťu v rodine chýba jeden z rodičov, a tak nedostatočný vzor jednej z rolí (mužské či ženské) môže ovplyvniť jeho prežívanie a správanie. "Budú tieto problémy ku prospechu novej, nastupujúcej generácie, ktorá vďaka ich pôsobeniu bude otvorenejšia a aktívnejšia v medziľudských vzťahoch, vynaliezavejšia, pružnejšia, schopnejšia čerpať z rozmanitosti všetkého, čo život zaujímavého a nečakaného prináša? Alebo tieto problémy uvrhnú deti, ktoré v nich vyrastú do kríz, ktoré nedokážu riešiť a celoživotne ich život poznamenajú?" Na tieto otázky ešte nevieme odpovedať. (Helus, 2007)

1.3. Podmienky rodinného prostredia

Aby rodinné prostredie napĺňalo požiadavky na výchovu mladej generácie, musí predovšetkým poskytovať **demografické, ekonomické a kultúrne podmienky**, kde opíšeme súčasné aspekty menovaných podmienok.

Demografické podmienky

Pri demografických podmienkach rodiny sa z hľadiska sociálno-psychologickej analýzy najbežnejšie skúmajú znaky, ako je veľkosť rodiny, vek rodičov pri uzatváraní manželstva, úplnosť alebo neúplnosť rodiny a zamestnanosť matiek. Optimálnym prostredím pre dieťa je úplná rodina. Rodina je svojím spôsobom úplná, až keď otec a matka sú zosobášení, keď prijímú verejne deklarováný záväzok, že sa budú starať o seba navzájom a o svoje deti, a nenechajú to len na náhodu. Rodina má v našej dnešnej spoločnosti dôležitý význam pre duševný vývoj dieťaťa. Prirodzeným, spontánnym spôsobom tu plní každý jednotlivý člen určitú úlohu a naplňuje vitálne potreby dieťaťa, fyzické, citové, intelektuálne a morálne. V prvom období je to za normálnych podmienok matka, ktorá dieťa nielen ošetruje, ale dáva mu i prvé intenzívne emočné podnety, keď ho chová, láska, smeje sa na neho a hovorí k nemu. Úloha otca ako istého vzoru správania i ako zdroja istoty a autority stúpa v neskoršom veku. Celková atmosféra rodiny, ktorá silne formuje vyvíjajúcu sa osobnosť dieťaťa, je zrejme závislá na ustavičnom tesnom súžití všetkých týchto členov. Ak teda chýba v rodine niektorý základný člen, dochádza ľahko k ohrozeniu dieťaťa depriváciou. Súčasnú demografickú

trendy na Slovensku sú v zásade také isté ako v celej Európe. Samozrejme, každá krajina, každý región má svoje špecifiká. Keby sme chceli ísť do podrobností, bola by z toho prinajmenšom kniha(1). Demografický vývoj v Európe sa hodnotí ako nepriaznivý, pretože v sebe skrýva mnohé hrozby spojené s demografickým starnutím(2). (<http://www.impulzrevue.sk/article.php?32>)

Z hľadiska Demograficky - psychologických podmienok rodiny ovplyvňujú voľbu povolania každého jedinca vzťahy s rodičmi, starými rodičmi a súrodencami. Ak k niekomu z rodiny dieťa vzhliada ako k svojmu vzoru, dosť často sa ho snažia kopírovať vo všetkých jeho činnostiach, nevyvímajúc profesijné zameranie. A úplne opačne sa dieťa môže v profesijnej orientácii vyhraniť voči niekomu, s kým má v rodine vypäté vzťahy. Úlohu tu môže zohrať rozvod, alkohol, rodinné násilie atď ... Oproti svojmu súrodencovi si úplne odlišný odbor často volia tí, ktorí cítia súrodeneckú rivalitu. Vzťahy v rodine zohrávajú aj úlohu pri voľbe strednej školy, na ktoré sa žiak chce pripravovať na budúce povolanie. Ak v rodinnom spoložití nie je všetko v poriadku a vládne tu určité napätie, dieťa sa prikláňa k voľbe školy vzdialenejšej, hľadá azyl na internáte. Naopak strednú školu v blízkosti bydliska vyhľadávajú tí, ktorí v rodine majú pevné zázemie, alebo sú na ňu citovo závislí. Z iného hľadiska môžu vzťahy v rodine ovplyvniť voľbu povolania detí tým, aký je v rodine praktizovaný výchovný štýl. Ak je tu vyznávaným najmä autoritatívny štýl, musí sa dieťa podvoliť vôli svojich rodičov, aj keď by malo záujem o iné profesijné zameranie. Ak vládne v rodinnej výchove demokratickejšej duch, rodičia hľadajú spolu s deťmi čo najoptimálnejšie riešenie, a výsledný efekt je kolektívnym dielom. Často však deti vyrastajú v prostredí, kde o ne nie je veľký záujem, a je len na nich samotných, ako sa s takto zložitou úlohou vysporiadajú. Ťažšie to majú nepochybne aj v tom, že tento nezáujem býva dlhodobejšieho charakteru, a nie sú teda ani k ničomu vedení a smerovanie, teda často nemajú žiadne voľnočasové aktivity, v ktorých by mohli nájsť pozitívne inšpiráciu pre voľbu povolania.

Ekonomické podmienky

Pod ekonomickými podmienkami rodiny rozumieme predovšetkým materiálne zabezpečenie, ktorým sa uspokojujú potreby jednotlivých členov rodiny. Je to

predovšetkým finančné zabezpečenie členov rodiny na pokrytie a uspokojenie potrieb, správne využívanie finančných prostriedkov a podmienok bývania. **Ekonomická situácia** ovplyvňuje výchovu primárne aj sekundárne. To znamená, že výchova môže byť na požadovanej úrovni aj v rodinách, kde finančné zabezpečenie je na slabšej úrovni. Naopak výchova môže byť zanedbaná u finančne dobre situovaných rodín, kde “výchova” je často redukovaná na kúpu atraktívnych vecí. Takáto výchova môže spôsobiť citové narušenie medzi rodičmi a dieťaťom, čo môže mať negatívne následky. Rodičia v oblasti výchovy sa často spoliehajú iba na výchovné inštitúcie, hlavne na školu a iné školské zariadenia. K tomu prispelo aj rozčlenenie spoločnosti na “majetných” a “menej majetných”, čo sa odzrkadlilo v rodinnej výchove. Kým prvá skupina rodín si môže dovoliť všetko, druhá skupina rodín si musí ťažko hľadať možnosti, ako ekonomicky udržiavať životnú úroveň, čo často vedie k tomu, že dochádza k zanedbaniu výchovy. U oboch skupín rodín potom môžeme pozorovať nedostatok času, čo vedie k **nekontrolovanému využívaniu voľného času** detí, ktorého deti majú čoraz viac. (<http://web.orange.sk/horvathgabo/drogy.htm#top>)

Svoju úlohu pri voľbe povolania bezpochyby zohrávajú i materiálno-ekonomické faktory v rodine. Nemajetnosť rodiny sa môže negatívne prejavovať napríklad pri výbere strednej školy, kedy by dieťa chcelo študovať na určitej škole, a pri nedostatku finančných prostriedkov, ktoré by boli potrebné na uhradenie nákladov spojených s ubytovaním či dopravou, by muselo voliť školu iného zamerania či horšej kvality. Samozrejme že ani finančné zabezpečenie nie je zárukou úspechu, minimálne nám cestu v sekundárnom vzdelávaní môže uľahčiť. Napríklad tým, že miesto zložitejšieho a časovo náročnejšieho opisovania či skenovanie dôležitých textov pre výučbu si žiak môže dovoliť kúpiť nie celkom lacné učebnice. Nepriamo môže voľbu povolania dieťaťa ovplyvniť aj fakt, aké postavenie vo svojom zamestnaní zaujímajú jeho rodičia, či vôbec majú vo svojom odbore prácu a ako sú za ňu ohodnotení. Dieťa tu môže získať pozitívne či negatívnu motiváciu, alebo sa naopak rozhodne nekopírovať profesijnú dráhu svojich rodičov bez perspektívneho zamerania. Pre voľbu pracovného zamerania hrá v rodine často dôležitú úlohu aj fakt, že rodina vlastní nejakú firmu, a v rámci jej pokračovania a zachovania role svojich rodičov postupne preberajú deti.

Kultúrne podmienky

Dnes je už známe, že kultúrny život rodiny utvára pre dieťa najdôležitejšie podmienky na správny vývin dieťaťa. Úlohou rodičov je, aby naučili žiť svoje dieťa kultúrne, spoločensky a aby si vypestovalo pozitívne vzťahy k uznávaným mravným hodnotám a normám. V tejto súvislosti kultúrnymi podmienkami sú vzdelanie a kultúrna úroveň rodičov, vybavenie rodín informačno-kultúrnymi prostriedkami, ktoré môžu dieťaťu sprostredkovať kultúrne podnety a napokon ako rodičia usmerňujú voľný čas detí. (KAČÁNI, 2004) Rodina je systém základnej citovej podpory, dieťa aj dospelý nachádzajú v rodine útočisko a podporu každodenne. Rodinný súlad, vzájomná úcta, spokojné, žijúce a optimistické zázemie rodiny, poskytuje dieťaťu vhodné vzory, podľa ktorých si utvára vzťah k práci, k iným ľuďom, kde si osvojuje rešpektovanie práv a záujmov, potrieb iných. Z pohľadu kultúrno-pedagogickej stránky rodinného prostredia, má vplyv na výber budúceho povolania žiakov najmä hodnotová orientácia a vzdelanie rodičov. Ak je dieťa od útleho veku systematicky vedené k určitým činnostiam a povinnostiam v domácnosti, ako je bežné upratovanie, nákupy, pomoc pri oprave bicykla, práca na záhrade atď, získava tým určité skúsenosti, motorické zručnosti a morálne-vôľové vlastnosti. Dôležitú úlohu tu zohráva aj skutočnosť, do akej miery sa rodičia starajú o náplň voľného času svojich detí po športovej či kultúrnej stránke. Takto nabité schopnosti, vlastnosti a skúsenosti môžu deťom výrazne uľahčiť proces sebapoznávania, ktorý hrá kľúčovú úlohu vo výbere povolania. Zjednodušene sa dá povedať, že čím kvalitnejšie majú rodičia pedagogické schopnosti, tým lepšie pomáhajú pri formovaní osobnosti svojich detí, a vytváranie ich hodnotovej orientácie.

Úspešná rodina sa vyznačuje veľkým úsilím a oddanosťou. V pokojnom prostredí, v ktorom sú knihy a vzdelávacie materiály vždy dostupné a kde prevláda pozitívny postoj k životu, sa u dieťaťa už v rannom veku kladú dobré základy jeho budúcej intelektuálnej a školskej úspešnosti. Rodičia vybavení znalosťami môžu lepšie predpokladať a očakávať budúce potreby detí, overiť si, či vykazované správanie korešponduje s vývinovým obdobím dieťaťa, a teda zodpovedá jeho veku. Disciplína je jedným z hlavných pilierov pri výchove dieťaťa.

Rodičovská autorita je dvojsečná zbraň, ktorá buď deťom poskytne osobnú istotu

primeraným a zdravým seba ponímaním, alebo z nich urobí neistých, bojzlivých ľudí, čo si myslia, že úspech je len pre časté pripomínanie jeho pozitívnych činov a podporovanie pri dosahovaní rozličných cieľov. V závislosti od prístupu rodičov k deťom z hľadiska výchovného pôsobenia existuje niekoľko typov rodinnej výchovy. (KAČÁNI, 2004)

„ Ak hovoríme o autorite rodičov, nemáme na mysli slepú poslušnosť dieťaťa pri plnení ľubovoľných rozkazov a príkazov rodiča, ale takých rozkazov, ktoré vyplývajú z úsilia viesť dieťa k dobrému... Kto sa skutočne usiluje využívať svoju rodičovskú autoritu pri výchove detí a zároveň vie posudzovať vlastné konanie i vlastné chyby, získa si nie len autoritu, ale aj lásku svojich detí.“ (ROZINAJOVÁ, 1998 s 19)

Spomenieme k záveru, pre veľký počet súčasných rodín je príznačné, že nemá vlastný kultúrny program (osobne zvolený i realizovaný). V rodinách sa čoraz menej venujú čítaniu kníh, spoločenským hrám, spevu a hudbe. Tieto aktivity sú žiaľ, čoraz častejšie nahrádzané televíziou, videom, nosičmi reprodukovanej hudby, čo spôsobilo potlačenie interpersonálnej komunikácie. Mnohí rodičia sa mylne domnievajú, že je to vhodné suplovanie výchovy. Tieto a ďalšie faktory smerujú k tomu, že sa znižuje záujem o deti a ten spôsobuje pokles funkcií rodiny až na úroveň dozoru a realizátora riešenia priestupkov, čo je z výchovného hľadiska veľmi negatívne. Lebo rodina nefunguje ako prevencia a emocionálna podpora.

1.4. Vplyv členov rodiny na dieťa

Na dieťa, ktoré vyrastá od útleho veku v rodine, pôsobia najrôznejšie podnety. Vďaka nim dieťa rozvíja svoje poznanie okolitého sveta, osvojuje si návyky a povinnosti, získava základné povahové vlastnosti a utvára vzťahy. Dieťa získava základné skúsenosti s ľuďmi práve v rodine. Rodina umožňuje dieťaťu napodobňovať modely sociálnej *interakcie a komunikácie*. Dáva mu vzor správania, spolupráce i pomoci. Je teda najvýznamnejšou školou a obrazom medziľudských vzťahov. Rodina dieťaťu odovzdáva postoje a názory a uspokojuje jeho potreby. "Rodina začleňuje dieťa do určitého spôsobu života a odovzdá mu určité sociálne požiadavky a normy. Odmeny a tresty podporuje doručenie týchto požiadaviek a noriem, ich interiorizácia a

exteriorizácia v správaní dieťaťa. " (Čáp, J. 1993) Preto je vplyv rodiny na psychiku dieťaťa veľmi silný. Môže ho ovplyvniť veľmi priaznivo alebo sa tiež stáva, že rodina vývoj schopností utlmí či naruší charakter a celú osobnosť dieťaťa. Veľký vplyv má na dieťa celková atmosféra rodiny, či sa jedná o aktívne, činorodé alebo naopak pasívne a nudné ovzdušie. Rozhodujúci je tiež základný citový postoj rodičov k dieťaťu. "Z nedostatku vzájomnosti sa vyvíja často 'Pseudo - vzájomnosť', v ktorej ľudia konajú, akoby si rozumeli, ale ich skutočné pocity sú často úplne odlišné. "(Čačka, O., 1994) Vzťah k druhým si dieťa buduje na základe doterajšieho poznania. Napodobňovaním rodinných vzťahov, ktoré pozná najviac, sú pre nich najprirodzenejšie. Poviete si pri nástupe do školy prenáša svoj vzťah, ktorý si v predškolskom veku vytvoril k dospelým, i na učiteľa. Môže ísť o vytvorenú poslušnosť, ale aj o návyk nepodrobovať sa autoritám. Najdôležitejší význam vo výchove dieťaťa býva prisudzovaný matke. Od narodenia pre dieťa predstavuje dôležitú osobu. Stáva sa pre neho symbolom lásky, dôvery, istoty, radosti apod. Matka s dieťaťom zvyčajne trávi najviac času, má s ním najintenzívnejší kontakt a uspokojuje jeho citové, duševné a telesné potreby. Matka pre dieťa tiež znamená ochranu. Nie je teda divu, že vzťah medzi matkou a dieťaťom býva veľmi intenzívny. S postupom času sa dieťa z matkinej závislosti vymaňuje, ale stále pre neho znamená veľa.

Podľa Kohoutka (1998) matka býva modelom ženskosti, vzorom lásky a nežnosti. Otec potom predstavuje vzor mužnosti, organizačných schopností a zručností. Pre dieťa predstavuje vzor sily, autority, disciplíny a dominantného správania. V úplnej rodine rodičia prezentujú deťom model partnerského života. Z toho vyplýva, že pre výchovu dieťaťa je nutná potreba oboch rodičovských vzorov. Medzi matkou a otcom sú samozrejme určité rozdiely, každý z nich s deťmi robí niečo iné, každý z nich inak na dieťa hovorí apod. Vo výchove dieťaťa by rola otca rozhodne nemala byť podceňovaná. Vzor otca nie je dôležitý len pre synov, ale má nezastupiteľný význam aj pre dcéry.

"Či chceme alebo nechceme, otec sa od chvíle, kedy dieťa začne vnímať svet okolo seba, sa stáva pre svojho potomka zástupcom či modelom jednej polovice ľudstva."
(Matějček, 1994, s 50)

Rodičia na svoje dieťa pôsobia svojimi temperamentnými vlastnosťami, charakterom,

spôsobom rokovania, svojimi názormi, svojimi vedomosťami apod. Prítomnosť oboch rodičov v živote dieťaťa znamená lepšie podmienky pre jeho zdravý vývoj. Medzi ďalšie výchovné činitele jednoznačne patria aj súrodenci. Predpokladá sa, že u detí, ktoré majú súrodencov, bývajú tlmené ich egoistické prejavy, sú skromnejší, zvyknutý rešpektovať ostatných súrodencov. Výchovné pôsobenie súrodencov považujeme za jedinečné. Súrodenci sa vzájomne ovplyvňujú a jeden pre druhého predstavujú výdatný zdroj výchovných podnetov. Bývajú si vekovo blízko, a preto mávajú podobné záľuby a potreby. Pre súrodenecký vzťah sú typické hádky, ale aj príjemná konverzácia, zverovania tajomstiev, spoločné hry, vzájomné súťaženie a spolupráce. Tým všetkým získavajú prirodzené návyky pre život v spoločnosti. Ak rodičia plánujú viac detí, je dobré zvoliť kratší časový odstup medzi súrodencami.

"Súrodenci, ktorí sa narodia s odstupom väčším ako tri roky, sa častejšie ocitajú v postavení, ktoré im neumožňuje využiť v plnej miere všetkých predností súrodenectva." (Strelec a kol., 1992, s 104) Čo sa týka postavenia "jedináčika" v rodine, často je uvádzané, že býva rozmazaný, neprispôsobivý, nesamostatný, egocentrický apod. Rodičia jediné dieťa zahŕňajú prepychom a hýčkaním, a tak sa často stáva, že z dieťaťa vyrastie sebec. Odlišne vníma pozíciu "jedináčika" v rodine Matějček (1986), ktorý zastáva názor, že dnes už dávno neplatí, že je jedináčik rozmaznávaný. V početnejšej rodine sa nároky na deti rozdeľujú, čo nedokáže jedno dieťa, vynahrádza druhé. V tomto zmysle sa jedináčik ocitá v pozícii preťaženého a úzkostne sledovaného dieťaťa. Je od neho očakávané, že zvládne všetko. Že sa bude dobre učiť, bude vykonávať nejaký šport, učiť sa cudzí jazyk, navštevovať hudobnú školu a pod. Záleží teda predovšetkým na výchovných postojoch rodičov k dieťaťu. Ďalej je nutné spomenúť význam pôsobenia starých rodičov. Zverovania detí starým rodičom na víkendy, prázdniny a pod nie je nič neobvyklé. Dnes, keď sa žena značne podieľa na finančnej stránke rodiny, sa tomu deje aj oveľa častejšie. Veľakrát sa stretávame aj s prípadmi, že starí rodičia s deťmi trávajú oveľa viac času než samotní rodičia. "Staro rodičovskému výchovnému pôsobeniu je spravidla vytýkaná nedôslednosť, prílišná zhovievavosť a niekedy dokonca protichodné pôsobenie v porovnaní s výchovnými zámermi rodičov." (Strelec a kol., 1992, s 105 – 106)

Napriek tomu je kontakt so starými rodičmi a vzdialenejšími príbuznými žiaduci. Tieto kontakty napomáhajú k osamostatňovaniu dieťaťa, hlavne v prípadoch, kedy je dieťa príliš fixované na matku. Veľakrát starí rodičia môžu úspešne nahradiť chýbajúceho člena rodiny. A vďaka tomu môže byť ženský i mužský vzor dieťaťa zachovaný.

K záveru tejto podkapitoly spomenieme Satirovú a Sobotkovú, kde presne vystihli ako primárne rodina a jej členovia formujú dieťa od útleho veku, a taktiež jeho osobnosť. Pre deti je teda rovnako dôležité to, **ako** rodičia deti učia, **nielen čo učia**. Cez interakciu členov rodiny môžeme spoznať rodinný kontext - prostredie, ktoré formuje dieťa. Dieťa nemá na výber - musí akceptovať rodičov - ako hovorí V. Satirová - ono samotné je ako biela tabuľa, na ktorú píše rodičia. Dieťa sa rodí a prichádza na svet bezmocné - a všetko sa učí od svojich rodičov, resp. od ľudí v jeho bezprostrednej blízkosti. Potrebuje byť vo fyzickej pohode, potrebuje pevný kontinuálny vzťah - rovnaký hlas, dotyk, aby sa naučilo predvídať. Neskôr rozlišovať svet - mužov, ženy, rodinu a cudzích, dobro a zlo, pocity a správanie, atď. Dieťa teda prichádza na svet bez toho, aby malo so svetom akúkoľvek skúsenosť, žiadnu stupnicu, na ktorej by mohlo merať svoju hodnotu. Prvých 5-6 rokov je sebaúcta dieťaťa formovaná výhradne rodinou, až neskôr pristupuje škola, ostatný svet. Vonkajšie sily majú tendenciu zosilniť pocit vlastnej ceny, alebo pocit bezcennosti, ktoré dieťa získalo doma. Každé slovo, výraz tváre, gesto, správanie rodičov prijíma dieťa ako výraz svojho hodnotenia, a teda vzťahuje to na seba. (SATIROVÁ, 1994) Rodinné vzťahy (rodinné interakcie) sú systémovo založené, dynamické spôsoby komunikácie členov rodiny a to, ako sa k sebe navzájom členovia rodiny vzťahujú. Interakcie medzi členmi rodiny sú najvýraznejším faktorom, ktorý ovplyvňuje well-being¹ v rodine. Práve každodenné interakčné vzorce utvárajú celkovú, jedinečnú atmosféru rodiny (SOBOTKOVÁ, 2007).

2.VOL'BA POVOLANIA

V druhej kapitole uvedieme rodinu ako rozhodujúci faktor pri voľbe povolania a taktiež faktory a predpoklady ovplyvňujúce voľbu povolania. Výber povolania je vážnym krokom v živote dieťaťa, pri ktorom je nevyhnutná úzka spolupráca rodičov so školou. Rodičia môžu zohrať podstatnú úlohu pri usmerňovaní záujmov svojich detí a pri rozvíjaní ich schopností. Je potrebné, aby rodičia sledovali záujmy dieťaťa a reálne vnímali jeho schopnosti a nadanie. Len tak vedia byť v plnej miere nápomocní pre dieťa v rozhodovacej fáze. Rodičia by nemali svojim deťom vnucovať také aktivity, ku ktorým nemajú vzťah, ani predpoklady. Je vhodné, ak už i pri výbere záujmových aktivít dieťaťa sa poradie s pedagógmi a následne spoločne vedú dieťa cestou rozvíjania svojich schopností. Na proces voľby povolania pôsobí rad vplyvov. Najčastejšie je to vplyv rodičov, priateľov, školy, faktorov formulujúcich individuálne záujmy a želania. Životné skúsenosti sú vo veku voľby väčšinou minimálne, a tak si budúci adepti povolanie vytvárajú svoju predstavu podľa ľudí, ktorí sú im blízki a podľa dojmov, ktoré si urobili z televízie a filmov (Havlová, 1996, S.24).

Vplyv rodičov je preto na voľbu povolania zásadnejší. Vystupujú ako profesijné vzory, aj ako informátori a väčšinou aj ako konečný rozhodca profesijnej voľby. Len vo výnimočných prípadoch sú deti v čase profesijného rozhodovania natoľko vyhranené, aby volili samy. Nemožno povedať, že by si rodičia zodpovednosť voľby neuvedomovali, ale motivácia výberov býva zmesou objektívnych i subjektívnych poznatkov, racionálnych i emotívnych argumentov. Len časť z nich sa poradia s odborníkmi a nechá posúdiť aj predpoklady dieťaťa. Väčšina volí podľa vlastnej hodnotovej orientácie, podľa odhadu schopností potomkov a podľa predstáv, ktoré o jednotlivých povolaniach má. (Havlová, 1996, s 24).

Rodičia sú báječní, ale niekedy je s nimi dosť veľký problém, najmä ak majú úplne iný názor na budúcu dráhu svojich detí. Rodičia sú v sedemdesiatich percentách prípadov vždy tými, kto najviac ovplyvní našu profesijnú voľbu (Medzera, 2008, s 86). Ďalej nemožno opomenúť vzťah rodiny ku škole, k inštitúcií, ktorá prevzala najmä časť vzdelávacích úloh rodiny. Stala sa zložkou životného štýlu rodiny. Organizuje do veľkej

miery nielen čas rodín (rozvrhom hodín, prázdninami, požiadavky skúškového obdobia), ale vstupuje aj do ich hodnotového systému (Havlík, 2002, s 74). Geneticky je vznik modernej podoby rodiny zamerané na dieťa spätý s expanziou školskej dochádzky, a hoci sa na školu postupne presunula zodpovednosť za profesijnú socializáciu dieťaťa, snažia sa rodičia nad školským životom svojich detí udržať maximálnu kontrolu. Práve školské výsledky totiž rozhodujú o životnej dráhe detí. *Rad empirických výskumov* pritom ukázala, že tieto výsledky nie sú zďaleka závislé len na inteligenciu žiaka ale aj na charakteristikách navštevovaných škôl. Školská úspešnosť do značnej miery ovplyvňuje, sčasti zámerne a premyslene, z časti úplne neuvedomovane - práve rodina. Túto skutočnosť potvrdila už v šesťdesiatych rokoch minulého storočia slávna štúdia amerického sociológa *Colemana*, ktorá ukázala, že sociálne rodinné zázemie má hlavne vplyv na výsledky dieťaťa v škole a jeho ďalšiu profesionálnu kariéru. Vo svojej neskoršej práci potom *Coleman* identifikoval školu a rodinu ako dva zdroje dvoch rôznych druhov vstupov do socializačného procesu. Škola v tomto poňatí produkuje príležitosti, požiadavky a odmeny, rodina produkuje postoje, motiváciu a seba poňatia. Školské výsledky vznikajú z interakcie kvalít, ktoré si dieťa prináša z domu do školy. Rodina tak podľa *Colemana* vytvára stavebné kamene, na ktorých je možné budovať učenia v škole (Rabušicová, 2004, s 22).

Pod pojmom voľba povolania, nie je vždy jasno, čo sa pod ním rozumie. Okrajovo chápeme voľbu povolania len v zmysle rozhodnutia žiaka na konci základnej školy o štúdiu v určitom učebnom, resp. študijnom odbore. Druhou krajnosťou je chápanie voľba povolania v zmysle všetkých rozhodovaní od prvotného výberu strednej školy až po výber akéhokoľvek zamestnania v ktoromkoľvek veku. Voľbou povolania sa rozumie ako určitý proces, v ktorom človek zvažuje na základe rôznych kritérií ďalší postup vo svojej profesionálnej kariére a na ktorého konci dospieva v rozhodnutí. Toto rozhodnutie sa môže týkať už spomínaného učebného alebo študijného odboru SOU, SOŠ či gymnázia, môže sa týkať postupnej špecializácie vo vnútri tohto odboru, rovnako ako voľby pomaturitného, nadstavbového, vysokoškolského či postgraduálneho vzdelávania. Dobrá voľba študijného alebo učebného odboru závisí aj na tom, ako kvalitnú a aktuálne informácie žiaci a rodičia získajú. Preto je dôležité mať informácie

včas – napr. termíny dní otvorených dverí, prezentácia jednotlivých škôl, internetové stránky s odkazmi či tabuľkami zhody ai. Žiaci by mali byť dobre informovaní o možnostiach voľby povolania, ale aj o úskaliach jednotlivých študijných odborov (Zapletalová, Vaňková, 2006, s 17).

Průcha, Walterová a Mareš (2003, s 274) Voľba povolania je proces zahŕňajúci rozhodovanie sa o voľbe štúdia, alebo prípravy na povolanie, konkrétneho povolania a celú profesijnú dráhu človeka. Voľba povolania je súčasťou celkového vývoja osobnosti, v ktorom hlavnú úlohu hrajú rozhodovacie procesy. V posledných rokoch sa tento termín používa v rôznorodých významoch a zahŕňa rozhodovanie o konkrétnom povolaní, ktoré by jednotlivec chcel v budúcnosti vykonávať, výchovu k voľbe povolania, výber strednej školy v poslednom ročníku základnej školy, hľadanie konkrétneho zamestnania u konkrétneho zamestnávateľa a rekvalifikácie na iné povolania. Existuje celá rada spôsobov, ako sa orientovať vo svete ľudskej práce. Niekomu poradia rodičia, iný sa rozhodne sám a ďalší využije poradenské služby.

2.1. Faktory a predpoklady ovplyvňujúce voľbu povolania

Na motiváciu voľby povolania pôsobí celý rad faktorov, a to predovšetkým; podpora rodičov, tradície v rodine, škola, učitelia, študijné výsledky, priatelia a vrstovníci, finančné ohodnotenie, záujem o určitý odbor, poradenstvo, dobrý zdravotný stav. A práve rodičia by mali svoje dieťa veľmi dobre poznať a dokázať im teda aj vhodne poradiť, pretože oni sú tí, ktorí prejavujú veľký záujem o to, aby ich dieťa bolo v budúcnosti čo možno najlepšie finančne zabezpečené. Preto sa skôr obzerajú na také odbory a povolania, ktoré umožňujú prísť k väčšiemu obnosu peňazí. Okrem tohto želania rodičov hrá vo výbere aj dôležitú úlohu tradícia v rodine - vzdelanie alebo zamestnanie rodičov, súrodencov či príbuzných. Je však pravdou, že rodičia nemajú príliš dostatočné a široké vedomosti o rôznych typoch škôl. Nepoznajú školské prostredie a požiadavky, ktoré sú kladené na žiaka. Tieto informácie má skôr škola a jednotliví učitelia, ale aj profesijný poradcovia. Učitelia a celkový vplyv školy môžu tiež výrazne prispieť pri voľbe povolania svojou pomocou. Učitelia po dobu deviatich rokov každodenne sledujú vývoj žiaka po školskej stránke a mnohokrát môžu pre

posúdenie mať väčšie možnosti a predpoklady. Žiakom potom pomôžu s výberom školy poradiť lepšie ako mnohí rodičia a navyše by škola mala vývoj záujmov o povolanie žiakov sledovať a porovnávať predpoklady žiaka s požiadavkami školy. Prospech vo vyučovacích predmetoch, to je ďalší motivačný činiteľ voľby povolania. S dobrými študijnými výsledkami má žiak väčšiu a ľahšiu možnosť prijatia na strednú školu. Ale aj na učebný odbor je dôležité mať dobré známky, pretože aj tu sa vyberá podľa určitých kritérií, medzi ktoré patrí aj celkový prospech žiaka I. a II. polroku predposledného ročníka ZŠ a I. polroku posledného ročníka ZŠ. Niekde sa berie aj ohľad na lepší priemer známok z jednotlivých vyučovacích predmetov týchto 3 klasifikačných období, predovšetkým slovenský jazyk a literatúra, matematika a cudzí jazyk.

Položme si otázku....“ **V čom robia rodičia najväčšie chyby?**“ Stretávame sa s takými príkladmi, kedy si zaumienia, že dieťa musí v budúcnosti vykonávať takú profesiu, o ktorú ony mali záujem, ale z nejakých dôvodov sa nespĺnil ich sen, podaktorí vnucujú svojim deťom také záujmové činnosti, ku ktorým dieťa vôbec nemá vzťah – napríklad hra na hudobnom nástroji , pestovanie nejakého druhu športu a i. Dieťa sa stáva nešťastné a každá aktivita, ktorú musí v danom záujmovom útvare, alebo v rámci inej formy výukového procesu absolvovať je preňho istou formou utrpenia, čo vedie neraz v psychickým poruchám, k detským neurózam, k zhoršeniu výsledkov v škole, k nedôvere k rodičom... Profesionnej orientácii sa musíme venovať v rodine, v škole, využiť priestor i v čase vyučovania na rozvoj poznania a schopností dieťaťa. Významnú úlohu zohrávajú aj mimoškolské aktivity , ku ktorým nesporne patria záujmové krúžky, spolupráca s patronátnymi podnikmi... Prostredníctvom prednášok, besied, exkurzií deti spoznávajú rôzne druhy pracovných činností a začínajú si uvedomovať, že pri výkone povolania je dôležitý svedomitý vzťah k práci, zodpovednosť každého jednotlivca za jej výsledky. Faktorov ovplyvňujúcich voľbu povolania existuje veľká rada, ale všetko, čo sa týka voľby povolania, záleží len na samotnom žiakovi.

Faktory a predpoklady ovplyvňujúce voľbu povolania je rodina ako hlavný faktor.

Rodina má pre dieťa nezastupiteľný význam. Dieťa sa do nej rodí, dostáva od nej alebo presnejšie od svojich rodičov genetickú výbavu, má rozhodujúci vplyv na celkový rozvoj jeho osobnosti a to v oblasti telesnej, duševnej tak aj sociálnej. V rodine a

rodinou sa uskutočňuje spoločenská adaptácia dieťaťa, jeho začlenenie do spoločnosti. Ďalej určuje sociálny status dieťaťa. Je vzorová spoločnosť, v ktorej si dieťa osvojuje základné vzorce správania, návyky, zručnosti a stratégie, ktoré sú potom rozhodujúce pre jeho orientáciu v spoločnosti (Dunovský, 1999, s 91, 99).

Preto sú rodičia najvýznamnejším faktorom v okamihu vlastného rozhodovania žiakov o ďalšom vzdelávaní či profesii. Rodina kladie základy formovania osobnosti, svojím dlhodobým pôsobením má pochopiteľne rozhodujúci vplyv. Cez svoj vplyv ale často postupujú rodičia bez hlbšieho skúmania predpokladov svojich detí, bez podrobnejších vedomostí o zvolenom odbore. Často tiež podliehajú nekritickým predstavám o schopnostiach svojich detí, chcú pochopiteľne pre svoje deti relatívne najvýhodnejšie a najlepšie existenčné podmienky (Strelec, 2005, s 169).

Rodičia sú báječní, ale niekedy je s nimi dosť veľký problém, najmä ak majú úplne iný názor na budúcu dráhu svojich detí. Rodičia sú v sedemdesiatich percentách prípadov vždy tými, kto najviac ovplyvní našu profesijnú voľbu (Medzera, 2008, s 86).

Ďalej nemožno opomenúť vzťah rodiny ku škole, k inštitúcií, ktorá prevzala najmä časť vzdelávacích úloh rodiny. Stala sa zložkou životného štýlu rodiny. Organizuje do veľkej miery nielen čas rodín (rozvrhom hodín, prázdninami, požiadavky skúškového obdobia), ale vstupuje aj do ich hodnotového systému (Havlík, 2002, s 74)

Posudzovanie súlade charakteristických znakov práce s charakteristickými zvláštnosťami človeka je ideálny spôsob voľby profesijnej orientácie. V praxi ale na rozhodovaní každého mladého človeka pôsobí mnoho rôznych vplyvov. Uvedieme ďalšie faktory ako je škola. Škola je prvou významnou inštitúciou, do ktorej sa dieťa dostáva. Nástup do školy ovplyvní ďalší rozvoj detskej osobnosti.

(Sedláčková, 2009, s 51). Triedny učiteľ koordinuje poznatky ostatných učiteľov dovedie veľmi dobre porovnávať a diagnostikovať výkony žiakov, je zodpovedný za ich celkový rozvoj. Pozná sociálne prostredie, osobnostné vlastnosti, správanie záujmy, schopnosti, predpoklady svojich žiakov. Môže žiakov kvalifikovane hodnotiť a v spolupráci s nimi a ich rodičmi sa spolu podieľať na poradenskej činnosti. Preto úloha učiteľov všetkých vyučovacích predmetov je v procese profesijnej orientácie nezastupiteľná (Strelec, 2005, s 169). Vrstovníci ako ďalší faktor. Vrstovnícke skupiny

mládeže sa od detských líšia. Prejavuje sa v nich už postupné vynaňovanie ich príslušníkov z pút priamej kontroly dospelých (predovšetkým rodičovskej). Skupiny sú pre nich súčasne prostriedkom, ktorým manifestujú svojou túžbou po samostatnosti a dospelosti. Z osobnostné ne vyhranosti potom často vyplýva silná konformita, ktorá v týchto skupinách vládne a ktorá sa týka všetkých stránok ich života, teda obliekania, vyjadrovania, hodnotové orientácie, vzťahu k tradíciám, dodržiavanie rituálu apod (Kraus, 2008, s 88). Vrstovníci slúžia ako zdroj sociálneho učenia, stávajú sa aj neformálnymi autoritami. Ktoré môžu mať za určitých okolností väčší vplyv než dospelí. Napodobňujú jeden druhého, resp. vodcu či hviezdu partie. Vrstovnícka skupina má referenčný význam, tj. slúži ako základ pre porovnanie skúseností. Poskytuje dospievajúcim užitočnú spätnú väzbu, dospievajúci si môže v skupine overovať skúsenosti so sebou samým, môže porovnávať vlastné správanie, postoje a pocity s chovaním a pocity rovesníkov. (Vágnerová, 2005, s 371), výchovný poradca ako konečná fáza pre prípravu k voľbe povolania. V školách sa venujú poskytovaniu kariérového poradenstva predovšetkým výchovní poradcovia, zameriavajú sa na korekciu rozhodovacieho procesu vo väzbe na špecifiká žiakovej osobnosti, na štruktúru jeho záujmu a kognitívnych predpokladov pre voľbu určitej vzdelávacie dráhy. Rodičia a žiaci vyhľadávajú pomoc výchovných poradcov i z dôvodu potreby potvrdenia alebo vyvrátenia vhodnosti zvolenej vzdelávacej dráhy. Výchovní poradcovia pracujú v súčinnosti s pedagogicko - psychologickými poradňami alebo špeciálne vzdelávacími centrami (Zapletalová, 2006, s.7) Poradenstvo je však jedna forma pomoci pri voľbe povolania. Je to posledná fáza procesu prípravy žiaka pre voľbu povolania, po ktorej už nasleduje voľba sama. Poradenstvo však môže úspešne fungovať len ako dialóg poradca so žiakom, nie ako púhy monológ poradca. Aby poradenstvo splnilo svoj účel, nemôže v ňom žiak vystupovať ako pasívny poslucháč, ale ako aktívny klient (Strádal, 1995, s 4). Na záver zhrnieme, že faktorov je veľa, ktoré sa odvíjajú od samotného žiaka a je jeho voľba, ktorý ho ovplyvní, niekde je to rodina, vrstovník či škola a pod.

Predpoklady pre voľbu povolania

Neexistujú ľudia, ktorí by sa hodili pre všetky povolania alebo žiadne povolanie.

V každom povolaní možno dosiahnuť úspech a každý človek má predpoklady, aby sa

uplatnil aspoň v niektorom povolani. Musí ho ale správne zvoliť a to dokáže tým lepšie, čím lepšie dokáže ohodnotiť sám seba, svoje možnosti, šance a hranice. Tieto možnosti, šance a hranice pritom vychádzajú z jeho charakteristických rysov. Pre predpoklady voľby povolania taktiež patria demografické, ekonomické a kultúrne podmienky rodiny, ktoré sme uviedli v predošlej kapitole 1.3.

Základnými charakteristickými črtami osobnosti sú: záujmy, zručnosti, schopnosti, telesné a zdravotné charakteristiky. Uvedené charakteristické rysy osobnosti môžu byť už vrodené, väčšinou sa ale vyvíjajú v priebehu detstva i dospelého života. K nim sa potom postupne pridávajú aj ďalšie predpoklady pre výkon určitej práce, ktoré majú povahu vedomostí a zručností a sú získavané vzdelaním i praktickými skúsenosťami.

Hartl a Hartlová (2000, s 536) schopnosť chápu ako: "súbor predpokladov potrebných k úspešnému vykonávaniu určitej činnosti, zručnosti, vyvíjajú sa na základe vlôh a to učením". Čiže "Zručnosť je učením získaná dispozícia k správne, rýchlemu a úspornému vykonávaniu určitej činnosti vhodnou metódou". Hartl, Hartlová (2000 s 121). Ako uvádzajú Hartl a Hartlová "Záujem je schopnosť trvalejšieho zamerania, sústredenie na určitú činnosť, s výrazným emočným doprovodom, ktoré stimuluje myslenie, pamäť, vôľu i psychické procesy". (Hartl, Hartlová 2000, s 694) Každé dieťa či dospelý má viacej záujmov. Záujem o niečo môže byť prechodný alebo trvalý, počiatočný či rozvinutý, povrchný či hlboký apod.

2.2. Systém pomáhajúci pri voľbe povolania

Pri svojom hľadaní ďalšej vzdelávacej cesty a neskôr aj povolania, školáci ale aj ich rodičia, rozhodne nie sú v tom sami. Pomáha im pri tom niektoré z nasledujúcich troch systémov starostlivosti, ktoré sú schopné školákovi v rôznych etapách ich života a prípravy na povolanie významným spôsobom uľahčiť ich rozhodovanie.

Výchova k povolaniu - prvým takýmto systémom je výchova k povolaniu (career education), ktorá sa prvýkrát objavila v Spojených štátoch v sedemdesiatych rokoch minulého storočia a vznikla ako celonárodné hnutie pomôcť mladým ľuďom, aby boli schopní sa orientovať v modernom svete. Dobre koncipovaná výchova na povolanie je schopná poskytnúť všetkým školákovi pomerne ucelený systém veľmi cenných

informácií nielen o širokom spektre mnohých odborov ľudskej činnosti, ale najmä o ich schopnostiach, záujmoch a predpokladoch budúceho seba uplatnenia, ktoré im umožnia dospieť k racionálnemu rozhodnutiu o voľbe svojho budúceho povolania a vybrať si vhodný profesijný odbor bez radu predchádzajúcich a veľmi bolestivých omylov. Výchova k povolaniu má oproti druhému systému, ktorým je profesijná orientácia, jedna z nesporných predností. Je totiž schopná v najvyššej možnej miere nájsť a najmä potom kultivovať individuálny potenciál každého žiaka. *Nie je oblasť, ktorá by rodičov a učiteľov viac spájala, ako je práve výchova na povolanie.*

Profesijná orientácia - na rozdiel od výchovy k povolaniu má profesijná orientácia (vocation guidance) v bežnej školskej praxi väčšinou podobu krátkodobej či dokonca jednorázovej pomoci mladým ľuďom pri ich výbere ďalšej školy alebo určitého povolania. Keď teda zájdete so svojim dieťaťom do školy za výchovným poradcom, do pedagogicko - psychologickkej poradne alebo informačného a poradenského centra úradu práce v snahe nechať si poradiť, jedná sa o štádium profesionálnej orientácie.

V škole je profesionálna orientácia žiakov zverená do pôsobnosti učiteľa, ktorý vykonáva súčasne funkciu výchovného poradcu, a z mnohých dôvodov je dobré ho poznať, ale aj navštíviť a poradiť sa s ním. Učiteľ, ktorý niekoľko rokov dieťa pozná a s najväčšou pravdepodobnosťou ho tiež učil, nazerá na problematiku voľby povolania síce trochu inými očami ako vy, ale jeho pohľad je rovnako cenný, ako je názor psychológa rovnako ako aj poradca v informačnom a poradenskom stredisku na úrade práce. Pomerne rozšírený je mylný predpoklad niektorých rodičov, ktorí si občas posťažujú na to, že im výchovný poradca pri konzultácii v škole vlastne ani moc neporadil. Niektorí rodičia vychádzajú z logického predpokladu, že "poradca" by mal predovšetkým vedieť poradiť. Medzi prácou učiteľa a výchovného poradcu je však rad dosť podstatných rozdielov a toho by si mali byť vedomí rodičia pri kontakte s výchovným poradcom. Kým učiteľ spravidla pri vyučovaní volí skôr direktívny postup (učí, skúša, známkuje a snaží sa žiakov motivovať), výchovný poradca väčšinou volí menej direktívne formy prístupu (zaisťuje a koordinuje prístup žiakov k informáciám a informuje ich o rôznych variantoch možného riešenia). Poradenskom rozhovore s rodičmi sa síce často uplatňujú aj jeho osobné názory, ktoré však nemusia byť vždy tým

najlepším riešením pre žiaka samotného.

Profesijné či kariérové poradenstvo (career counseling) ako jeden z aplikovaných odborov psychológie je tretím a posledným systémom. Do istej miery je podobný systému profesionálna orientácia, je však ďaleko konkrétnejšie. V podstate je možné povedať, že profesijné poradenstvo je návodom pre žiaka, ktorý získal v procese profesionálnej orientácie sice určitý súbor poznatkov, informácií, ale ktorý predsa nie je schopný využiť týchto informácií pri voľbe svojho povolania a nie je schopný sa jednoducho rozhodnúť (Medzera, 2008, s 158-160). Úloha kariérového poradenstva v sebe integruje rad tradičných a nových poradenských postupov, ktoré smerujú k výberu vhodnej školy alebo profesie s rešpektom rôznym predpokladom, očakávaním, motívom, záujmom i ďalším možnostiam uchádzačov i očakávaním spoločnosti (Zapletalová, 2006, s 7). Všetky tieto podporné, nápomocné systémy sú k dispozícii ako rodičom aj žiakom.

EMPIRICKÁ ČASŤ

3. Cieľ práce prieskumu, použité metódy

Cieľom bakalárskej práce bolo zistiť, ako vplýva rodina na voľbu povolania. Z praktickej časti bakalárskej práci sme chceli overiť niektoré z teórií uvedených v teoretickej časti tejto práce, a to napríklad faktory, ktoré pôsobili na žiaka počas rozhodovania. (či dali na radu a pranie rodičov, školy alebo rovesníkov, či ich ovplyvnil vyučujúci predmet), na aký typ školy si podajú prihlášku, a aké najvyššie vzdelanie chcú dosiahnuť. Zvolili sme dotazníkovú metódu pre hromadné zabezpečovanie údajov. Kde sa dá zistiť určité množstvo informácií za krátku dobu od väčšieho počtu osôb. Dotazník „ voľba povolania“ obsahuje celkom 12 otázok a sú určené pre žiakov základnej školy. Všetkých 12 otázok v dotazníku, ktorý je vložený v prílohe, obsahuje niekoľko variantov k odpovediam, kde sa dá zakrúžkovať len jedna možná varianta. Dotazník je zostavený otázkami týkajúcich sa motivácie rodičmi, školy a voľby povolania.

Jednotlivé otázky som rozdelila do troch okruhov:

- **faktografické** (tj. pohlavie respondenta, vzdelanie rodičov);
- **zamerané na osobnosť respondenta** (tj záujmy, obľúbené školské predmety, sny o budúcnosti);
- **týkajúce sa priamo voľby povolania** (tj obdobie rozhodovanie, prania rodičov, vplyv okolia na voľbu).

Z toho sú tri priame odpovede na uzavreté otázky (áno-nie-neviem) a to u otázky č 5, 8 a 9. Ďalej výber z niekoľkých odpovedí u otázok č. 1, 2, 3, 4, 6, 7, 10, 11 a 12. Čas na vyplnenie dotazníka nie je stanovený a je úplne anonymný. Cieľom dotazníka, na základe získaných výsledkov, je zistiť, ako boli žiaci pri výbere svojej školy ovplyvňovaní, koho požiadali o radu pri rozhodovaní, či sa záujmy s hodujú s jeho voľbou povolania a ďalšie. Pri poslednej otázke sme sa chceli dozvedieť, či už majú jasno, akého najvyššieho vzdelania by chceli dosiahnuť.

3.1. Miesto a predmet empirického prieskumu

Výsledky predmetu prieskumu časti v bakalárskej práci sa vzťahujú na žiakov základných škôl v Levickom okrese mesto Šahy a jeho okolia, ktorého rozsah je 112 žiakov 8. a 9. tried ZŠ. Pri osobnej schôdzke u zástupcu školy a triednych učiteľov, bolo dohodnuté, že dotazník bude žiakom predložený na triednickej hodine školským psychológom. Pri vyplňovaní dotazníkov žiakmi som bola prítomná, preto som zaistila 100 % návratnosť dotazníkov. Pred samostatným vyplnením boli žiaci oboznámení so zámerom dotazníkov, ubezpečený o anonymite výskumu a ďalej oboznámený odpoveďami na otázky, aby nedošlo k prípadnému nedorozumeniu. Čas na prečítanie a zodpovedanie dvanástich otázok nebol stanovený. Celkovo bolo odovzdaných 112 vyplnených dotazníkov, z toho bolo 61 chlapcov a 51 dievčat.

3.2. Spôsob spracovania

Výsledky prieskumu nie sú spracované pre každú školu zvlášť, ale všetky školy sú zlúčené dohromady. Rovnako tak sme nerobili rozdiely medzi chlapcami a dievčatami. Pri každej otázke je popísaný cieľ jeho zvolenia, alebo čo je danou otázkou zisťované. Výsledky jednotlivých otázok sú podľa rozsahu odpovedí spracované v tabuľkách aj v grafoch, obsahujúcich počet odpovedí respondentov (percentuálny výsledok je v celých číslach). Ďalej nasleduje interpretácia výsledkov a vlastný komentár. Z dôvodu lepšej prehľadnosti, sa každá otázka vyhodnotila na novej strane.

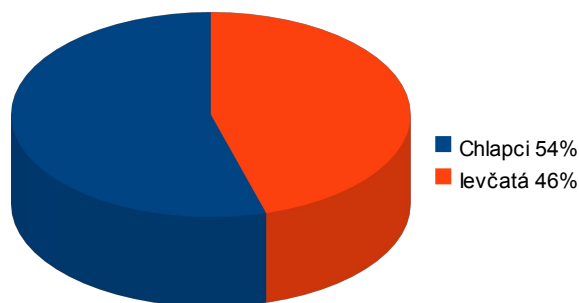
3.3. Výsledky spracovania prieskumu

Otázka č.1. Pohlavie respondentov

Celkom opýtaných žiakov 112, dotazníkov 112 z toho 61 chlapcov (54%) a 51 dievčat (46%).

T1 Pohlavie respondentov

Počet respondentov	Chlapci		Dievčatá	
	počet	%	počet	%
	61	54	51	46

Graf č.1. Percentuálne znázornenie grafu pohlavie respondentov.

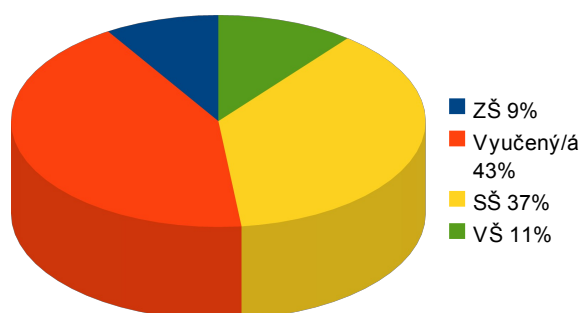
Otázka č. 2. Vzdelanie otca

T2 Číselné vyjadrenie výsledkov

Vzdelanie rodičov	Otec	
	Počet	%
ZŠ	10	9
Vyučený/á	48	43
SŠ	42	37
VŠ	12	11
Celkom:	112	100

Ako vidíme z tabuľky T2, vzdelanie otca prevyšuje vyučený, takže môžeme predpokladať, že tento faktor vychádza z demografických aj ekonomických podmienok rodiny ako sme uviedli v teoretickej časti 1.kapitola 1.3.

Graf č. 2. Grafické znázornenie výsledkov vzdelania otca.

Otázka č. 3. Vzdelanie matky

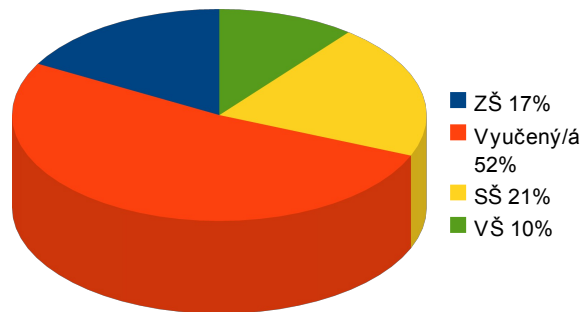
T3 Číselné vyjadrenie výsledkov šetrenia

Vzdelanie rodičov	Matka	
	Počet	%
ZŠ	19	17
Vyučený/á	58	52
SŠ	23	21
VŠ	12	10
Celkom:	112	100

V tabuľke T3 vzdelanie matky môžeme v porovnaní s T2 vzdelanie otca tvrdiť, že sú v pomere rovnaké, taktiež boli pravdepodobne o vplyvné demografickými a ekonomickými podmienkami rodiny.

Graf č. 3. Grafické znázornenie výsledkov vzdelania matky.

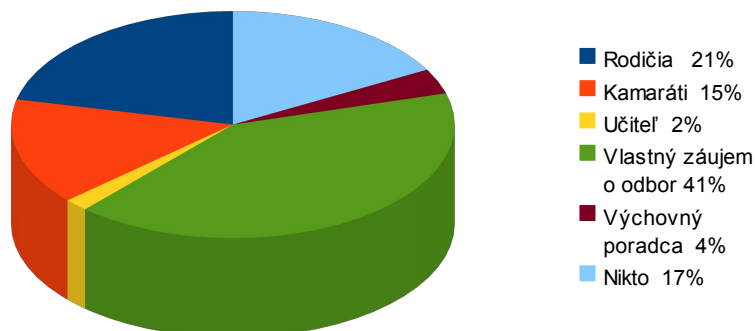
Otázka č. 4. **Kto Ťa najviac ovplyvnil pri výbere školy či učilišťa?**

Cieľom tejto otázky bolo zistiť, ako boli žiaci ovplyvnený pri voľbe svojho povolania. Najväčšie percento žiakov (41%) odpovedalo, že ich nikto neovplyvnil. Svoju školu si vybrali z vlastného záujmu o odbor, v ktorom by chceli študovať. Prieskum u tejto otázky zároveň potvrdilo, že (21%) bolo ovplyvnený rodičmi, ktorým je prisudzovaná všeobecne najväčšia dôležitosť pri rozhodovaní voľby povolania. Ďalej (17%) žiakov odpovedalo, že ich nikto neovplyvnil pri svojom výbere školy či učilišťa. Dôležitosť u respondentov pri rozhodovaní mali aj kamaráti, čo dokázalo 15% odpovedí. Najmenej opýtaných odpovedalo, že ich pri svojom výbere povolania ovplyvnil výchovný poradca (4%) a učiteľ len 2%.

T4 Číselné vyjadrenie výsledkov prieskumu kto najviac ovplyvnil výber školy

Kto Ťa najviac ovplyvnil pri výbere školy či učilišťa		
	Počet	%
Rodičia	24	21
Kamaráti	17	15
Učiteľ	2	2
Vlastný záujem o odbor	46	41
Výchovný poradca	4	4
Nikto	19	17
Celkom:	112	100

Graf. č.4. Grafické znázornenie ovplyvnenia výberu školy a učilišťa v percentách.

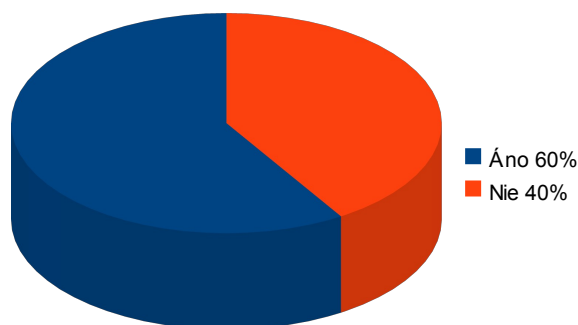
Otázka č. 5. **Zhoduje sa voľba Tvojho povolania s práním rodičov?**

Každý rodič vo väčšine prípadov má veľmi jasnú predstavu o tom, čím by jeho dieťa malo byť. Z tohto dôvodu rodičia veľmi často ovplyvňujú deti pri voľbe povolania. Preto sme vybrali túto otázku, či sa voľba zvoleného povolania zhoduje s predstavou rodičov. Z celkových 112 opýtaných respondentov na vyššie uvedenú otázku odpovedalo: ÁNO 60% a NIE 40%. K záveru môžeme konštatovať, že hlavný faktor, ktorý ovplyvňuje rozhodovanie pri výbere povolania dieťaťa je na v našom prípade na 60% rodina. Náš predpoklad bol správny.

T5 Číselné vyjadrenie zhody povolania podľa želania rodičov.

Zhoda povolania s práním rodičov		
	Počet	%
ÁNO	66	60
NIE	46	40
CELKOM	112	100

Graf. č. 5. Grafické znázornenie zhody povolania podľa želania rodičov.

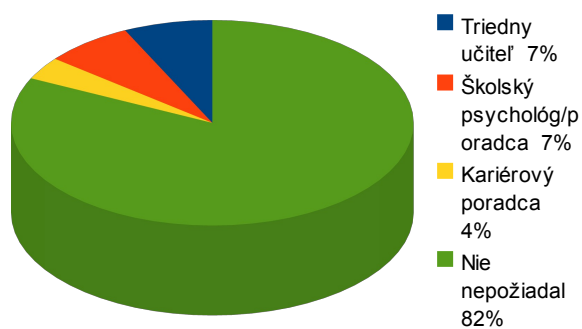
Otázka č. 6. Požiadal (a) si o radu v súvislosti s voľbou povolania niektoré z nasledujúcich osôb?

Pri tejto otázke bolo cieľom zistiť, koľko opýtaných požiadalo o radu niekoho z uvedených možností, pri rozhodovaní výbere svojho budúceho povolania. Najviac respondentov (82%) odpovedalo, že o radu v súvislosti s voľbou povolania nepožiadalo nikoho. Tím poradenských pracovníkov a pedagógov, ktorých náplň práce s poradenstvom úzko súvisí, sa v základnej podobe skladá z výchovného (kariérneho) poradcu, školského medika prevencia, triednych učiteľov. Kariérového poradenstva využilo 18% opýtaných. Z toho 7% požiadalo o radu triedneho učiteľa, ktorý býva najviac v kontakte so žiakmi. Ďalej 7% využilo pomôcť pri výbere svojho povolania školského psychológa alebo poradcu. Najmenej z opýtaných (4%) sa obrátilo na pomoc o radu kariérneho poradcu. Náš predpoklad sa potvrdil, žiaci nevyužívajú služby školského psychológa a poradcu, kariérneho poradcu, ktorý je konečnou fázou rozhodovania pri voľbe povolania. Rozobrali sme to v teoretickej časti.

T6 Číselné vyjadrenie požiadal (a) si o radu v súvislosti s voľbou povolania niektorú nasledujúcich osôb.

Požiadal (a) si o radu v súvislosti s voľbou povolania niektorú nasledujúcich osôb		
	Počet	%
Triedny učiteľ	8	7
Školský psychológ/poradca	8	7
Kariérový poradca	4	4
Nie nepožiadala/a	92	82
Celkom:	112	100

Graf. č. 6. Grafické znázornenie požiadal (a) si o radu v súvislosti s voľbou niektorú nasledujúcich osôb.

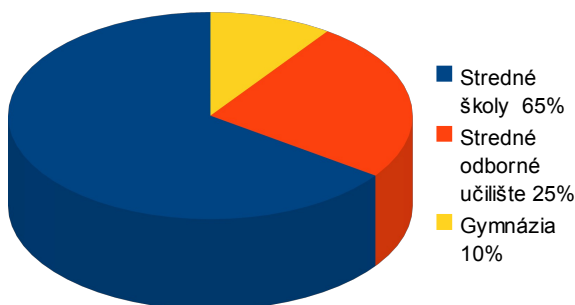
Otázka č. 7. Na aký typ školy si podáš prihlášku?

Na túto otázku žiaci odpovedali takto, 73 žiakov Stredná škola, Stredné odborné učilište 28 žiakov, gymnázium 11 žiakov. Náš predpoklad na základe predošlých zodpovedaných otázok sa potvrdil, že žiaci si budú voliť školu podľa želania rodičov, kde nastala zhoda. Veľkým sklamaním bola nízka voľba gymnázia, ide o všeobecné vzdelanie a pokračovanie v štúdiu na vysokej škole. Predpokladáme, že táto voľba bola málo populárna aj preto, že gymnázium je širšie všeobecné vzdelanie bez odborného zamerania. Výberom tejto školy sa predpokladá v pokračovaní na vysokej škole, ale ak žiaka na VŠ neprijmu, tak s gymnaziálnym vzdelaním nemá dobrú šancu sa zamestnať (chýba odborné zameranie na povolanie).

T7 Na aký typ školy si podáš prihlášku.

Na aký typ školy si podáš prihlášku		
	Počet	%
Stredná škola	73	65
Stredné odborné učilište	28	25
Gymnázium	11	10
Celkom:	112	100

Graf č. 7. Grafické znázornenie na aký typ školy si podáš prihlášku.

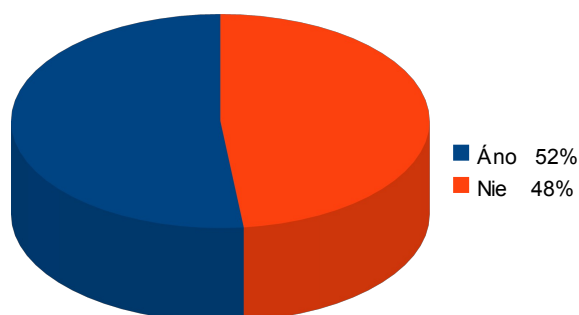
Otázka č. 8. Bol pre Teba niekto z rodiny vzorom pri výbere školy a budúceho povolania?

Prevažná väčšina detí a mladistvých je pri výbere budúceho povolania ovplyvnená aj svojím blízkym okolím, keď napríklad vidí vzor v povolani, ktoré vykonávajú jeho rodičia. V našom dotazníku sa zistilo, že 52 % respondentov malo nejaký vzor pri výbere povolani. Zvyšných 48 % odpovedalo, že nie. Potvrdila sa naša hypotéza, že vplyv rodiny a rodinných príslušníkov ovplyvnila voľbu povolania a výber školy.

T8 Číselné vyjadrenie, bol niekto z rodiny vzorom pri výbere školy a budúceho povolania.

Bol niekto z rodiny vzorom pri výbere školy a budúceho povolania?		
	Počet	%
Áno	58	52
Nie	54	48
Celkom:	112	100

Graf č. 8. Grafické znázornenie vzor z rodiny pri výbere školy a povolania.

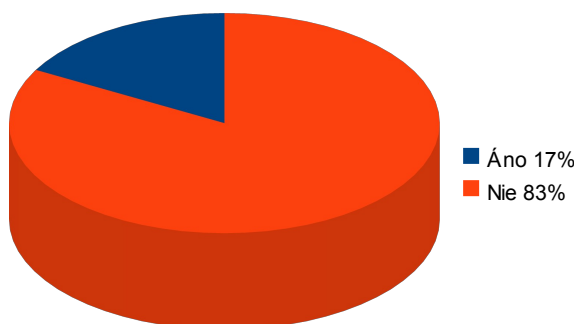
Otázka č. 9. Vybral (a) si si povolanie podľa predmetu, ktorý ťa v škole najviac baví?

Každý si väčšinou vyberá svoje budúce povolanie podľa toho, čo ho najviac baví. Či už záujem o odbor, tak aj ponúkané predmety vo vybranom štúdiu. Najviac opýtaných 83(%) odpovedalo, že si svoje povolanie nevyberal podľa predmetu, ktorý ich najviac bavil na predchádzajúcej škole. Iba 17 % žiakov bolo ovplyvnené výberom povolanie na základe obľúbeného predmetu. Predpokladáme, že opäť motiváciou a vplyvom bola pri výbere školy pravdepodobne rodina, a vzor.

T9 Povolanie podľa predmetu, ktorý ťa v škole najviac baví.

Povolanie podľa predmetu, ktorý ťa v škole najviac baví		
	Počet	%
Áno	19	17
Nie	93	83
Celkom:	112	100

Graf č. 9. Grafické znázornenie, povolanie podľa predmetu, ktorý ťa v škole najviac baví.

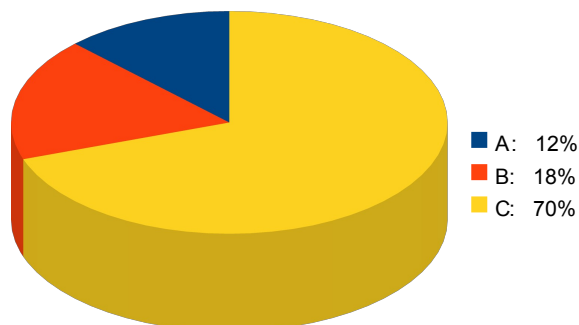
Otázka č. 10. Mali Tvoje koníčky a záujmy vplyv na Tvoje budúce povolanie?

Ďalej bola položená otázka, či mali koníčky vplyv na výber budúceho povolania. Kde boli respondentom ponúkané tri odpovede. Najväčšie percento odpovedí na položenú otázku bola odpoveď C a to 78 žiakov: "nie, nebolo to pre mňa nijako dôležité". Odpovede A: "áno, vybral (a) som si školu, kde ich môžem uplatniť" odpovedalo 14 žiakov. Zvyšných 20 opýtaných odpovedalo B: "Vybral (a) som si školu, kde ich môžem vo voľných chvíľach uplatniť". Ukázalo sa prieskumom, že hlavným faktorom nehrali zájmy pre voľbu budúceho povolania.

T10 Číselné vyjadrenie vplyv koníčkov na voľbu budúce povolania.

Vplyv koníčkov na voľbu budúce povolania		
	Počet	%
a) áno, vybral (a) som si školu, kde ich môžem priamo uplatniť	14	12
b) vybral / a som školu, kde budem mať možnosť sa im vo voľných chvíľach venovať	20	18
c) nie, nebolo to pre mňa nijako dôležité	78	70
Celkom:	112	100

Graf č. 10. Grafické znázornenie, vplyv koníčkov na voľbu budúce povolania.

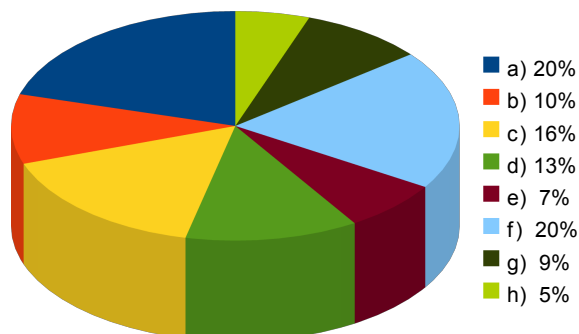
Otázka č. 11. Čo pre Teba pri výbere školy bolo najdôležitejšie?

Rozhodovanie a výber školy nie je vždy jednoduché. Je to však voľba, ktorá môže spravidla ovplyvniť celý náš život. Preto sme zvolili túto otázku, aby sme sa dozvedeli, čo bolo najdôležitejšie pri výbere školy u opýtaných žiakov. Z odpovedí žiakov vyplynulo nasledujúce: 20% - aby tú školu zvládlo; 10% - aby sa dostalo na školu; 16% aby dostalo prácu, ktorá by ich uživila, 13% - malo záujem o odbor; 7% - školu im vybrali rodičia; 20% - aby študovali niečo, čo ich baví, 9% - aby je vybraná škola dostatočne pripravila na ďalšie štúdium na VŠ; 5% - nič, pre nich nebolo dôležité. Z prieskumu vyplýva, že žiaci si školu vybrali podľa zvládnuteľnosti odboru a aby ich budúce povolanie uživilo, taktiež tu zohráva dôležitý fakt, že rodina vlastní firmu a potomkovia sa stávajú automaticky pokračovateľmi, a v rámci toho postupne preberajú úlohu svojich rodičov.

T11 Kto a čo ťa najviac ovplyvnilo pri výbere školy či učilištia?

Kto a čo ťa najviac ovplyvnilo pri výbere školy či učilištia?		
	Počet	%
a) aby som tú školu zvládol (a)	23	20
b) aby som sa dostal (a) na školu	11	10
c) aby som zohnal (a) prácu, ktorú by som sa uživil (a)	18	16
d) záujem o odbor	14	13
e) školu mi vybrali rodičia	8	7
f) aby som študoval (a) niečo, čo ma baví	22	20
g) aby ma dostatočne pripravila pre štúdium na VŠ	10	9
h) nič	6	5
Celkom:	112	100

Graf č. 11. Grafické znázornenie tabuľky 11.

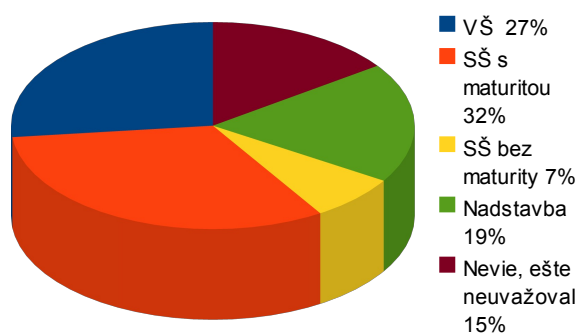
Otázka č. 12. Akého najvyššieho vzdelania by si chcel (a) dosiahnuť?

Žiaci by už mali mať nejaké predstavy do budúcnosti, a to predovšetkým v súvislosti aké vzdelanie by chceli dosiahnuť alebo aké vzdelanie môžu dosiahnuť (keď im tieto možnosti môžu ovplyvniť, ako nadanie, záujem o odbor, tak i ekonomické dôvody). Najväčší počet žiakov (32%) má jasno v tom, že by chceli dosiahnuť stredoškolského vzdelania s maturitou. Ďalších 30 opýtaných by chcelo pokračovať v ďalšom štúdiu a dostať sa na vysokú školu. Len 8 žiakov stačí stredoškolské vzdelanie bez maturity a 21 žiakov by si chcelo dorobiť maturitnú nadstavbu a zvyšných 15% opýtaných zatiaľ nevie. Z prieskumu vyplynulo, že žiaci majú predstavu aké najvyššie vzdelanie by chceli dosiahnuť, ale pravdepodobne to bude závisieť od ekonomických podmienok rodiny, ktoré už v predošlých otázkach poukázali na demografické podmienky rodiny.

T12 Akého najvyššieho vzdelania by si chcel (a) dosiahnuť?

Akého najvyššieho vzdelania by si chcel (a) dosiahnuť?		
	Počet	%
a) vysokoškolské	30	27
b) stredoškolské (maturitou)	36	32
c) stredoškolské (bez maturity)	8	7
d) nadstavba	21	19
e) neviem, zatiaľ som o tom neuvažoval (a)	17	15
Celkom:	112	100

Graf č. 12. Grafické znázornenie podľa tabuľky č.12.

ZÁVER

V závere bakalárskej práce, by sme chceli zdôrazniť význam pôsobenia rodinnej výchovy na osobnosť dieťaťa. Rodina je jedinou výchovnou inštitúciou v našej spoločnosti, ktorá je právne zodpovedná za výchovu dieťaťa, a tým pádom aj za budúcu novú generáciu. Je potrebné podotknúť, že v dnešnej dobe, kedy sme preťažovaní a zavalňovaní množstvom iných povinností neostáva rodičom dostatok času na výchovu a trávenie času s dieťaťom. Rodičia by sa mali začať viac venovať výchove a rozvoju osobnosti dieťaťa, aby z neho vyrástla plnohodnotná, samostatná osobnosť schopná sa o seba postarať a založiť si vlastnú rodinu. Formovanie osobnosti dieťaťa a jeho vzťahov s okolím závisí predovšetkým od kvality manželského spoluzitia rodičov, od vzťahu rodičov k deťom, ich výchovného štýlu a celkovej úrovne prežívania detstva. Rodina má významné miesto i z hľadiska utvárania vzorov správania v podmienkach rodiny, uplatňovania pridelených funkcií a rolí, deľby práce v rodine, prežívania a riešenia problémov a kríz. Všetky tieto prejavy sú úzko spojené s hodnotovou orientáciou rodičov a s hodnotovou orientáciou detí. Medzi tie najzásadnejšie faktory, ktoré sme v teoretickej časti rozobrali, patria demografické - psychologické podmienky rodinného prostredia, materiálne - ekonomické faktory rodinného prostredia a kultúrno - pedagogická stránka rodinného prostredia.

V druhej časti práce sme sa zamerali na voľbu povolania a faktory, ktoré ovplyvňujú rozhodovanie dieťaťa v profesijnom smere, kde sme sa zamerali na žiakov základných škôl. Uviedli sme rodinu ako hlavný faktor rozhodovania, demografické podmienky rodiny, ekonomické a kultúrne, predpoklady pre voľbu povolania a systém pomáhajúci pri voľbe povolania.

Rodina v tomto prípade hrala hlavnú rolu pri rozhodovaní vo voľbe povolania ako som predpokladala až 60% opýtaných udalo ÁNO, ďalšie faktory či zvládne zvolenú školu, či voľba profesie ho užití, a zvolené povolanie ho bude baviť. Na záver len dodám, že rodina či rovesníci ostatné okolie môžu ovplyvniť rozhodovanie dieťaťa, ale dôležitý je zmysel vlastného rozhodovania, ktorý si musí nájsť sám, a sám aj niešť zodpovednosť.

Naša téma RODINA je veľmi rozsiahla a komplikujúca v dnešnom uponáhľanom svete. Mali by sme si všetci uvedomiť, aká je pre nás dôležitá a hlavne akú dôležitú úlohu zohráva pri narodení nového jedinca. Existuje mnoho autorov, ktorý sa touto problematikou zaoberajú. A preto aj my svojím záujmom by sme sa mali snažiť poodhaliť čo najviac z tejto ešte stále úplne neodhalenej témy, ktorou je RODINA.

K záveru pre odporúčanie pre prax, by sme chceli vyzdvihnúť dôležitosť rodinnej výchovy na základných školách. Rodinnou výchovou k rodičovstvu a manželstvu vychovávame zdravú novú generáciu, spoločnosť a národ. Realizáciou vyššie uvedeného prieskumu sme mali možnosť spoznať rodinu ako takú, je vplyv na rozvoj osobnosti dieťaťa, faktory ktoré ovplyvňujú rodinu a zároveň aj dieťa pri voľbe povolania. Rodina ako primárna sociálna skupina poskytuje prvotné a podstatné výchovné pôsobenie a spolu s genetickým vybavením ovplyvňuje život človeka a podieľa sa na jeho formovaní. Zdôrazniť rodičom, aby nepodceňovali skutočnosť, že ich dieťa buď vedome alebo nevedome kopíruje, vyhľadáva svoj model správania a napodobňuje. Napríklad dievča kopíruje matku a chlapec otca, alebo niektorých členov z rodiny. Intenzívne podporovať rozvoj a udržanie pozitívnych rodinných vzťahov a otvorenej komunikácie, ktoré priaznivo ovplyvňujú proces odovzdávania a sprostredkovania vedomostí, zručností, skúseností a prípravu dospelého jedinca (dieťaťa) pre ďalší kvalitný život a prácu. Vhodne motivovať dospelých k ďalšiemu vzdelávaniu, a nerobiť so vzdelania nutnosť. Podporovať u detí asertivitu, empatiu, zdravú sebaistotu, svedomitosť, zodpovednosť, organizovanosť, plánovanie životných cieľov, pracovitosť. Rodičia by mali pristupovať k svojim deťom partnersky, kamarátsky, priateľsky, ponechať dieťaťu určitú voľnosť v rozhodovaní, ktorá človeku poskytne možnosť sa naučiť správne rozhodovať, odôvodniť svoju voľbu a niesť za ňu zodpovednosť. Rodičov naučiť rozvíjať pozitívne vlastnosti a schopnosti svojich detí, nenútiť ich k záujmom a koníckom alebo pri výbere škôl podľa svojich predstáv, ale zohľadniť aj predstavy a záujmy dieťaťa.

Zoznam bibliografických odkazov

ČAČKA, Otto. *Psychologie dítěte*. 2. vyd. Tišnov: Sursum, 1996. 112 s. ISBN 8085799030.

ČAČKA, O. *Psychologie dítěte*. 3. vyd. Tišnov: Sursum a Hroch, 1994. 156 s. ISBN 80-85799-03-0

ČÁP, Jan. *Psychologie výchovy a vyučování*. 1. vyd. Praha : Univerzita Karlova - Vydavatelství Karolinum, 1993. 413 s. ISBN 8070665343;

DÚNOVSKÝ, J.: *Sociální pediatrie*. Praha: Grada 1999, ISBN 80-7169-54-9.

FERRERO, B., 1997. *Šťastní rodičia*. Bratislava: Don Bosco, 1998. 186 s. ISBN 80-85405-85-7.

FONTANA, D. *Psychologie ve školní praxi*. 2.vyd. Praha: Portál, 2003. 384 s. ISBN 80-7178-626-8.

GIDDENS, A. *Sociologie*. 1.vyd. Praha: Argo, 1997. 595 s. ISBN 80-7203-124-4.

HANZLÍKOVÁ, A., et al. 2004. *Komunitné ošetrovatel'stvo*. 2. nezmenené vyd. Martin: OSVETA, 2006. 279 s. ISBN 80-8063-213-8.

HAVLÍK, Radomír; KOŤA, Jaroslav. *Sociologie výchovy a školy*. Vyd. 1. Praha : Portál, 2002. 174 s. ISBN 8071786357;

HAVLOVÁ, Jitka. *Profesní dráha ve 20. století : úvod do sociologie povolání*. 1. vyd. Praha : Karolinum, 1996. 148 s. ISBN 8071842206;

HARTL, P, HARTLOVÁ, H. Psychologický slovník. Vyd. 1. Praha: Portál, 2000. 776 s. ISBN 80-7178-303-X.

HELUS, Z. Sociální psychologie pro pedagogy. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2007. 280 s. ISBN 978-80-247-1168-3.

HRONCOVÁ, J., EMMEROVÁ, I. 2004. *Sociálna pedagogika*. Banská Bystrica: Pedagogická fakulta UMB. 2004. 279 s. ISBN 80-8083-028-2.

KASANOVÁ, A., 2008. *Spríevodca sociálneho pracovníka 1. Rodina a deti*. 1. vyd. Nitra: Univerzita Konštantína filozofa v Nitre, Fakulta sociálnych vied a zdravotníctva. 2008. 449 s. ISBN 978-80-8094-277-9.

KRAUS, Blahoslav. *Základy sociální pedagogiky*. Vyd. 1. Praha : Portál, 2008. 215 s. ISBN 9788073673833

KRAUS, B., POLÁČKOVÁ, V.: *Člověk-prostředí-výchova, K otázkám sociální pedagogiky*. Brno: PAIDO, 2001. ISBN 80-7315-004-2.

KOHOUTEK, R.: *Vývoj a výchova dítěte v rodině*. Brno: CERM akademické nakladatelství, 1998. 17 s. ISBN 80-7204-105-3

KOZIEROVÁ, B., ERBOVÁ, G., OLIVIEROVÁ .R., 1995. *Ošetrovatel'stvo 1.,2.*, Martin: OSVETA, 2004. 1474 s. ISBN 80-217-0528-0.

LACA, P.: *Sociálna otázka hospodársko-finančnej krízy ako súčasť „krízy zvnútra človeka.“* In: Zborník príspevkov z interdisciplinárneho vedeckého kolokvia *Aktuálne otázky ekonomických a humanitných vied 10*, Bratislava: STU, 2010. ISBN 978-80-227-3447-9.

LEVICKÁ, J.: *Sociálna práca s rodinou*. Trnava: FzaSP, 2004, ISBN 80-8907493-6.

MATĚJČEK, Zdeněk. Co, kdy a jak ve výchově dětí. Praha: Portál, 1996. 144 s. ISBN 80-7178-085-5

MATĚJČEK, Zdeněk. Co děti nejvíce potřebují. Praha: Portál, 1994. 110 s. ISBN 80-7178-006-5

MEZERA, Antonín. *Pro jaké povolání se hodím? : jak si vybrat střední a vyšší odbornou školu a snad i budoucí povolání*. Vyd. 2. Brno: Computer Press, 2008. 296 s. ISBN: 978-80-251-2395-9

MÜHLPACHR, P. *Sociopatologie*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2008. str.194 ISBN 978-80-210-4550-7.

PELTOVÁ, N.: *Umenie komunikovať bez zábran*. Vrútky: Advent Orion, 1995, ISBN 80-88960-21-5.

PRŮCHA, J., WALTEROVÁ, E., MAREŠ, J.: *Pedagogická slovník*. Praha : Portál 2003, ISBN 80-7178-772-8

RABUŠICOVÁ, Milada. *Škola a (versus) rodina*. Vyd. 1. V Brně : Masarykova univerzita, 2004. 176 s. ISBN 8021035986

ROZINAJOVÁ, H.. 1988. *Pedagogika pre rodičov*. Martin: Osveta, 1988

SATIROVÁ, Virginia. *Knihy o rodině*. Praha: Práh, Brno: Svan, 1994. 348 s. ISBN 80-901325-0-2

SEDLÁČKOVÁ, Daniela. *Rozvoj zdravého sebevědomí žáka*. Vyd. 1. Praha : Grada, 2009. 123 s. ISBN 9788024726854;

STRELEC, Stanislav. *Studie z teorie a metodiky výchovy*. 1. vyd. Brno : Masarykova univerzita v Brně, 2005. 214 s. ISBN 8021036877

SOBOTKOVÁ, Irena. Psychologie rodiny. Praha: 2007. 219s. ISBN 8073672502

ZAPLETALOVÁ, Jana; VAŇKOVÁ, Hana. *Kariérové poradenství - přítomnost a budoucnost*. Vyd. 1. Praha : IPPP, 2006. 276 s. ISBN 8086856216

VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie*. Vyd. 1. V Praze : Karolinum, 2005. 467 s. ISBN 8024609568

Internetové zdroje:

<http://www.impulzrevue.sk/article.php?32>

<http://web.orange.sk/horvathgabo/drogy.htm#top>

Príloha A

DOTAZNÍK

Milí žiaci, dotazník, ktorý máte teraz pred sebou, som vytvorila pre svoju bakalársku prácu, ktorá sa zaoberá motiváciou voľby povolania. K tomu, aby som získala dôležité informácie na vyhodnotenie tejto práce, potrebujem práve Vašu pomoc, týkajúcu sa vyplnením tohto dotazníka, ktorý je úplne anonymný.

Otázky sú vždy s viacerými možnosťami, kde prosím zakrúžkujte jednu pravdivú variantu.

1.Som:

- a) chlapec b) dievča

2. Otec má vzdelanie ukončené:

- a) vysokou školou
- b) maturitou
- c) výučným listom
- d) základné školou

3. Matka má vzdelanie ukončené:

- a) vysokou školou
- b) maturitou
- c) výučným listom
- d) základné školou

4. Kto Ťa najviac ovplyvnil pri výbere školy či učilišťa?

- a) rodičia
- b) kamaráti
- c) učiteľ
- d) vlastný záujem o odbor
- e) výchovný poradca na škole
- f) nikto

5. Zhoduje sa voľba Tvojho povolania s prianím rodičov?

- a) áno
- b) nie

6. Požiadal (a) si o radu v súvislosti s voľbou povolania niektorú z nasledujúcich osôb?

- a) triedny učiteľ
- b) školský psychológ alebo poradca pre voľbu povolania
- c) kariérový poradca pri úrade práce
- d) Nie, nepožiadala (a)

7. Na aký typ školy si podáš prihlášku?

- a) stredná odborná škola
- b) stredné odborné učilište
- c) gymnázium

8. Bol pre Teba niekto z rodiny vzorom pri výbere školy a budúceho povolania?

- a) áno
- b) nie

9. Vybral (a) si si povolanie podľa predmetu, ktorý ťa v škole najviac baví?

- a) áno
- b) nie

10. Mali Tvoje koníčky a záujmy vplyv na Tvoje budúce povolanie?

- a) áno, vybral (a) som si školu, kde ich môžem priamo uplatniť
- b) vyberal / a som školu, kde budem mať možnosť sa im vo voľných chvíľach venovať
- c) nie, nebolo to pre mňa nijako dôležité

11. Čo pre Teba pri výbere školy bolo najdôležitejšie?

- a) aby som tú školu zvládol (a)
- b) aby som sa dostal (a) na školu
- c) aby som zohnal (a) prácu, ktorú by som sa uživil (a)
- d) záujem o odbor
- e) školu mi vybrali rodičia
- f) aby som študoval (a) niečo, čo ma baví
- g) aby ma dostatočne pripravila pre štúdium na VŠ
- h) nič

12. Akého najvyššieho vzdelania by si chcel (a) dosiahnuť?

- a) vysokoškolské
- b) stredoškolské (s maturitou)
- c) stredoškolské (bez maturity)
- d) nadstavba
- e) neviem, zatiaľ som o tom neuvažoval (a)

Ďakujem Vám za čas strávený pri vyplňovaní dotazníka!

Meno autora: ANTUSOVÁ Klaudia

Obor: Špeciálna pedagogika – vychovávateľstvo

Forma štúdia: bakalárske kombinované štúdium

Názov práce: Vplyv rodinnej výchovy na vývin osobnosti dieťaťa a voľba povolania

Rok: 2013

Počet strán textu bez príloh: 57

Počet českej literatúry a prameňov: 36

Vedúca práce: PaedDr. Eva Frýdková, PhD